

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

**Enesest teistele – autoetnograafiline meetod üliõpilase ja
loomeautori vaatest**

Bakalaureusetöö

Mikk Siemer

Juhendajad: Kaspar Kruup, MA

Mari-Liis Tikerperi, MA

Tartu 2024

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. METODOLOOGILISE FOOKUSEGA TÖÖDE VÄÄRTUS	5
2. ÜLEVAADE AUTOETNOGRAAFIAST	8
2.1 Autoetnograafia ajalugu ja olemus.....	8
2.2 Meetodi kasutusvaldkonnad ja eelised.....	11
2.3 Meetodi kriitika	12
2.4 Eetika.....	14
3. ÜLEVAADE TRANSFORMATIIVSE ÕPPIMISE TEOORIAST	16
3.1 Transformatiivse õppimise teooria ajalugu ja olemus.....	16
4. UURIMISTÖÖ RAAMISTUS.....	19
4.1 Andmestik	19
4.2 Andmekogumine ja -analüüs	20
4.3 Uurijapositsioon	22
4.4 Meetodika puudused käesolevas töös.....	23
5. DISKUSSIOON, TULEMUSED JA SOOVITUSED	24
5.1 Sisemised tegurid.....	25
5.2 Välised tegurid.....	28
5.3 Arenemine kommunikatsiooni üliõpilasena	30
5.4 Arenemine autorina	33
5.5 Autoetnograafia koostamise protsess Mezirowi nelja õppimisfaasi raamistikus...36	
5.5.1 Olemasoleva teadmise kõrvutamise ja kinnitamine	36
5.5.2 Muutused tähendusraamistikus	38
5.6 Esinemine luuleõhtul Tarslämm.....	40
5.7 Järeldused ja neil tuginevad soovitused bakalaureuseastme uurijale autoetnograafilise meetodi kasutamisel	42
KOKKUVÕTE.....	45
SUMMARY	47
KASUTATUD ALLIKAD.....	49
LISAD	55
Lisa 1. Väljavõte metapäevikust	55
Lisa 2. Tarslämmil loetud luuletused	56
Lisa 3. Väljavõte luulepäevikust 03.12.2023	58

Tänuõnad

Mu siiras tänu kuulub juhendajatele Kasparile ja Mari-Liisile, kes julgustasid vormi murdma, andsid sisukat tagasisidet ning kellela oleks see töö kahtlemata oluliselt igavam lugemine.

SISSEJUHATUS

Selles töös kaardistan autoetnograafilise uurimismeetodi omandamist läbi kahe aktiivse rolli, mida oma elus hetkel täidan: üliõpilase ja loomeautori oma. Autoetnograafia on kvalitatiivsete meetodite hulka kuuluv etnograafia vorm, kus uurija fookus on temal endal ja tema suhtel maailmaga (Pruulmann-Vengerfeldt, 2021: 740) ning ta püüab isiklike kogemusi (*auto*) süstemaatiliselt kirjeldada ja analüüsida (*graafia*), et mõista laiemat kultuurilist konteksti (*ethno*) (Ellis jt, 2011: 273). Meetod on tänapäeval aina enam populaarsust kogumas (Anderson, 2006: 377), ent Tartu Ülikooli Ühiskonnateaduste instituudi üliõpilastöodes rakendatakse seda siiski harva ning ka õppekavas puudutatakse meetodit vaid põgusalt. Eestikeelseid õppematerjale on autoetnograafia kohta vähe ning neis käsitletakse seda tihti osana etnograafilisest uurimusest, detailidesse laskumata (Strömpl, 2014).

Töö eesmärk on anda bakalaureuseastme üliõpilasele praktiline sissevaade autoetnograafilise meetodi olemusest ja selle rakendamise protsessist. Toon välja meetodi eelised ja eriomadused ning paigutan oma töö transformatiivse õppimise teooria raamistikku. Minu autoetnograafia on kahetasandiline: vaatlen enda luuletekstide kirjutamise protsessi ning uurimuse teine pool on enesevaatlus sellest, kuidas ma õpin autoetnograafilist meetodit.

Bakalaureusetöös selgitan esmalt metodoloogilise fookusega tööde olulisust ning annan ülevaate autoetnograafiast ja transformatiivse õppimise teooriast. Seejärel tutvustan täpsemalt uurimistöö raamistust ning viimaks esitan oma leiud ja arutluse diskussioonipeatükis.

Autoetnograafia annab autorile võimaluse sobitada oma ainukordne elukogemus akadeemilise töö konteksti (Ellis jt, 2011: 276; Marechal, 2010: 43; Adams jt, 2017: 3). Olles 33-aastane bakalaureuseastme üliõpilane, kes on ligi 15 aastat loometekste kirjutanud, leian, et minu kogemuse uurimistöö näol fikseerimine võiks tulevikus olla väärtuslik nii autoetnograafiast huvituvatele üliõpilastele kui ka loome metaprotsesse uurivatele autoritele.

Töös mainitud *luulepäevik* tähistab andmekogumispäevikut, mille sissekanded seostusid luuletuste kirjutamisega. *Metapäevik* tähistab päevikut, kus vaatlesin oma arengut autoetnograafilise meetodi omandajana, need seostuvad eelkõige üliõpilase vaatega.

1. METODOLOOGILISE FOOKUSEGA TÖÖDE VÄÄRTUS

Metodoloogilise fookusega uurimistööd panustavad rakendatavate praktikate testimisse ja hindamisse. Üliõpilastööde puhul aitavad sellised uurimused anda sissevaadet üliõpilase õppeprotsessi, mis võimaldab kogunud uurijatel omakorda analüüsida meetodite sobivust üliõpilaste jaoks, võttes arvesse näiteks erinevaid õpistiile ja -vajadusi. Nii on võimalik meetodeid kohandada ning töötada välja efektiivsemaid viise, kuidas üliõpilasi juba esimestel ülikooliastmetel teadustöö tegemisse kaasata. Järgnevalt annan lühiülevaate sellest, kuidas metateadus ja metodoloogilised tööd panustavad teaduse arengusse.

Sotsiaalteaduste metodika käsitleb uurimisprotsessi aluseks olevaid filosoofilisi eeldusi ja põhimõtteid, mis põhjendavad meetodeid ja tehnikaid, mida kasutatakse sotsiaalse maailma mõistmiseks ja analüüsimiseks (Schwandt ja Gates, 2018: 341). Meetodid on standardsed ja järgivad protseduuri reegleid, ent nagu kõik inimkomponenti hõlmavad ettevõtmised, sisaldab ka igasugune teadustöö endas teatud määral kallutatust (Ioannidis, 2018: 1). Kallutatust võib tuleneda uurija isiklikust perspektiivist, kuid ka konkreetse meetodi võimalustest ja piirangutest.

Erialadevaheline lävimine teaduses kasvab aja jooksul (Lincoln jt, 2018: 108; Ioannidis jt, 2015: 2), mistõttu võetakse pidevalt kasutusele uusi tehnikaid ja meetodeid. Need aga peidavad endas ühtlasi uusi kallutatuseid ehk ohte tõlgendusteks, mis ei ole teaduslikult kehtivad (Ioannidis, 2018: 3). Metateadus (ingl k *metascience* või *meta-research*, mitte ajada segamini meta-analüüsiga) on teadusdistsipliin, mis uuribki teadust ennast ning otsib võimalusi, kuidas tõsta teadustegevuse kvaliteeti (Ioannidis jt, 2015: 1). Metateaduse üks väljapaistvamaid eestkõnelejad on John Ioannidis (*h*-indeks >250 (John..., i.a)), kes toob välja viis peamist kategooriat, millega metateadus tegeleb:

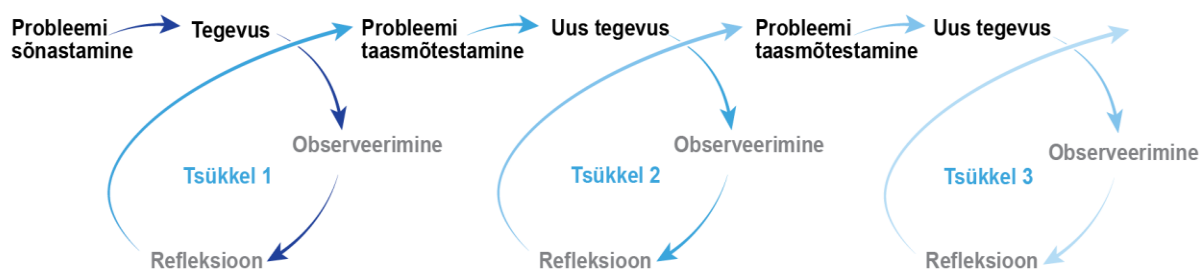
- meetodid – kuidas teadustööd teostada;
- tulemuste raporteerimine – kuidas teadustööd kommunikeerida;
- reprodutseeritavus – kuidas tulemusi kontrollida;
- hindamine – kuidas teadustööd hinnata ja järeldusi teha;
- stiimulid – kuidas teadustööd tasustada (Ioannidis jt, 2015: 2).

Ioannidis (2015: 3) ütleb, et ehkki teadlased võivad metodoloogiaga tegeleda kitsalt oma distsipliini piires, liigitamata ise oma tööd metateaduseks, on sisuliselt tegemist ikkagi teaduse enese uurimisega, mis kannab endas metateadusega samu eesmärke. Kvalitatiivses

uurimistöös on tõlgendustel oluline roll, mistõttu tulemused ei saa olla samaväärselt reprodutseeritavad nagu positivistlik paradigma seda eeldaks - uurimisviisi tõlgenduslik iseloom ei anna selleks võimalust. Siiski on ka kvalitatiivse uurimuse juures oluline meetodeid ja tähendusraamistikke kaasajastada, kui need osutuvad ebatäielikeks, vigasteks, kellegi õiguse rikkuvateks vms (Lincoln jt, 2018: 113).

Sotsiaalteadustes on kaks peamist paradigmat: positivism ja interpretivism (Paradigmad..., i.a). Lihtsustatult öeldes eksisteerib positivistliku paradigma kohaselt üks objektiivne sotsiaalne reaalsus, mis ei sõltu uurija vaatenurgast või tõlgendustest (Paradigmad..., i.a) (Boellstroff jt, 2012: 14). Positivistliku paradigma esindaja vaatleb sotsiaalseid nähtuseid põhjus-tagajärg seoste kaudu, püüdes nii välja selgitada üheselt kehtivaid universaalseid seaduspärasusi (Paradigmad..., i.a). Interpretivism ehk tõlgenduslik paradigma aga peab reaalsust suhteliseks ning vaatab tegelikkust läbi tähenduste, mida inimesed sellele omistavad, seega üldist ja ühtset reaalsust sisuliselt ei eksisteerigi (Paradigmad..., i.a). Need paradigmat on lähtekohtadelt omavahel otseses vastuolus (Ryan, 2018: 14), mistõttu positivistlik lähenemine kuulub enamasti kvantitatiivse uurimistöo juurde ning tõlgenduslik on osa kvalitatiivsest uurimisest (Ryan, 2018: 15). Seega ei pruugi positivistliku paradigma esindaja tingimata omistada interpretivismi metodikale sama suurt väärtust, kuna eeldused teadustöö protsessile on teistsugused. Seevastu võimaldab tõlgenduslik lähenemine aga oluliselt detailsemat ja sügavamat käsitlust, kus saavad välja paista uurimisobjekti unikaalsed omadused ja selle koht laiemas sotsiaalses kontekstis (Flick, 2011: 11–13). Seega eri uurimisviiside esindajatel võib olla üksteisele märkusi, kuid mõlemad suunad on ühtviisi vajalikud ning laiemas mõttes omavahel ei konkureeri.

Üheks näiteks sellest, kuidas metodoloogiate uurimine viib igas mõttes terviklikemate meetodite kujunemiseni, on osalustegevusuuringute (ingl k *participatory action research* ehk PAR) esiletõus. Osalustegevusuuring keskendub üldiselt kogukonna eluolu parandamisele, mis teeb sellest emantsipatoorse ehk võimestava mõjuga uurimisstrateegia (Cornish jt, 2023: 2). Selleks töötab uurija koos kogukonnaliikmete ja -aktivistidega, kes tihti kaasatakse ka andmeanalüüsi protsessi, ning kogu uurimistöo toetub suuresti suhetele ja keskkonnale (Cornish jt, 2023: 2). PARi praktikud leidsid, et koostöös kogukondadega ei toimi väljakujunenud lineaarsed uurimiskavad piisavalt efektiivselt, mistõttu töötati välja tsüklilised mudelid (vt Joonis 1), mis võimaldasid suure uurijate grupiga tegevuskava efektiivsemalt analüüsida ja täiendada (Cornish jt, 2023: 3).

Joonis 1. Osalustegevusuuringu kavandamine. Koostatud Cornish jt (2023: 4) põhjal.

Eestis on seda uurimisstrateegiat kasutanud näiteks Tartu Tervishoiu Kõrgkooli vanemlektor Merle Varik, kes kaitses 2022. aastal oma doktoritöö „Dementsusega inimeste omastehoolajate võimestamine tugigruppide abil – osalustegevusuuring“. Uuringu raames loodi dementsete inimeste hooldajatele 17 tugigruppi (tänapäevaks on nende arv veel umbes poole võrra kasvanud) ning kasvatati kodanikuaktiivsust ja -julgust (Niinepuu, 2022). Nimetatud doktoritöö illustreerib, kuidas uusi strateegiaid ja metodoloogiasid rakendades võib teadustööl lisaks akadeemilisele väärtusele olla ka haavatavatele kogukondadele võimestav mõju.

Osallustegevusuuringutest kasvas eraldi välja etnograafiline suund (ingl k *ethnographic action research* ehk EAR) (Tacchi, 2015: 220). Etnograafia on alati olnud eetikaküsimuste osas tundlik valdkond, kuna uuritakse eelkõige inimtegevust ning töö käigus avalduvad ettearvamatud protsessid, mille osas satub teadliku nõusoleku kontseptsioon pidevalt küsimärgi alla – samas ei oleks mõtet uurimust läbi viia, kui tulemused oleksid lõpuni ennustatavad (Atkinson, 2009: 21). Nagu autoetnograafia heitis traditsioonilisele etnograafiale muuhulgas ette kolonialistlikku olemust (Ellis jt, 2011: 274), nii kasvas ka EAR üles paljuski vastupanuaktina sellisele uurimisviisile, kus välisest sotsiaalsest grupist tulnud uurija paigutab kohalikke uuritavaid oma töösse, mõistmata kohalikku konteksti ja kogukonna huve ning tõlgendades tulemusi vastavalt oma maailmapildile (Kemmis ja McTaggart, 2000: 572). Traditsioonilise etnograafia metoodikat rakendades ilmnes aja jooksul, et uurija isik ning tema keskkond vajavad uurimustes rohkem tähelepanu (Muncey, 2010: 10) ning tänapäevaks on sellest arusaamast muuhulgas kasvanud välja autoetnograafia.

Metodoloogia uurimine aitab välja selgitada olemasolevate meetodite puuduseid ning pakub viise nende täiustamiseks. Kuigi autoetnograafia on võrdlemisi uus meetod, vajab see samuti pidevat ülevaatamist, et jääda värseks ja relevantseks uurimisviisiks (Douglas ja Carless, 2013: 103).

2. ÜLEVAADE AUTOETNOGRAAFIAST

Selles peatükis tutvustan autoetnograafilise meetodi ajalugu ja olemust, toon välja peamised kasutuskohad ja eelised ning räägin meetodi kriitikast ja eetikast.

2.1 Autoetnograafia ajalugu ja olemus

Autoetnograafia on uurimisviis, kus uurija püüab isiklike kogemusi (*auto*) süstemaatiliselt kirjeldada ja analüüsida (*graafia*), et mõista laiemat kultuurilist konteksti (*ethno*) (Ellis jt, 2011: 273). Tegemist on etnograafia vormiga, kus uurimisfookus on uurijal endal ning tema suhtel maailmaga (Pruulmann-Vengerfeldt, 2021: 740). Etnograafia üldisemalt on antropoloogiast välja kasvanud uurimisviis, mille eesmärk on mõista inimeste käitumist nende loomulikus kultuurilises argielu keskkonnas (Hammersly ja Atkinson, 1983: 2) ning see teadmine saavutatakse isikliku osalemise kaudu – uurija kogub andmeid eelkõige vaatluse teel ning analüüsib neid hiljem sobivat metoodikat kasutades (Strömpl, 2014). Autoetnograafia peamine eripära on see, et uurija keskendub teadlikult rohkem isiklike kogemusele, mille läbi tõlgendab ta laiemat kultuurikonteksti. Nagu paljud teisedki kvalitatiivsed uurimismeetodid, järgib autoetnograafia hermeneutilist – mõistmisel ja tõlgendamisel põhinevat – metoodikat, mis tugineb kõikidele kommunikatsiooni vormidele, sealhulgas sellistele kommunikatsiooni komponentidele nagu eeldused ja isiklikud tähendused (Tetnowski ja Damico, 2014: 48). Termin „autoetnograafia“ väärib siinkohal küll lahti seletamist, kuna seda kasutatakse mitmes tähenduses. See võib tähistada uurimust, jutustust või muus vormis esitatud produkti, kuid võime rääkida ka autoetnograafilisest meetodist või autoetnograafia protsessist (Ellis jt, 2011: 273). Seetõttu tuleb lähtuda kontekstist, et mõista, mida termini „autoetnograafia“ all täpselt silmas peetakse, ka käesolevas bakalaureusetöös.

Eesti sotsiaalteadlane ja autoetnograafiliste teadustööde autor Pille Pruulmann-Vengerfeldt ütleb (2021: 756), et autoetnograafiast võib mõelda kui autobiograafilisest kirjutamisstiilist, kus kasutatakse teooriat või varasemate teadustööde tulemusi, et ühendada isiklik kogemus kultuurilise ja sotsiaalse kogemusega. Autoetnograafia on seega iseendast kirjutatud teaduslik uurimistöö (Pruulmann-Vengerfeldt, 2021: 758), kus uurija kasutab andmetena muuhulgas enda isiklike mälestusi, kogemusi ja enesevaatlust, mille põhjal sünnivad analüüs ja tõlgendused, mis aitavad mõtestada sotsiaalset konteksti (Chang, 2011:

15). Eesmärk on tõusta pelgalt autobiograafilisest jutustamisest kõrgemale ja personaalne tasand tuleb paigutada laiemasse kultuurilisse konteksti vastavalt teadusliku uurimistöö standarditele (Chang, 2008: 46). Douglas ja Carless (2013: 85) täpsustavad, et „autoetnograafia on olustiku kujundamine, loo jutustamine, elu ja kunsti peenekoeliste seoste välja toomine, kogemus ja teooria, esilekutsumine ja selgitamine... ning sellest kõigest lahti laskmine, lootes, et lugeja pöörab teie sõnadele sama hoolsat tähelepanu tema enese elu kontekstis“.

Nagu mainitud, kuulub autoetnograafia kvalitatiivsete meetodite hulka. Tracy (2010, viidatud Morse 2018: 804 kaudu) sõnastab kaheksa hindamiskriteeriumi kvalitatiivsele uurimusele: teaduslikult väärtuslik teema, teaduslik rangus (uurimuse koostamise suhtes), siirus, usaldusväärsus, resoneeruvus, teadusliku panuse märkimisväärus, eetilisus ning (loo) tähendusrikas sidusus. Autoetnograafilise uurimuse vaatest kinnitab O Riordan (2014, viidatud Pruulmann-Vengerfeldt, 2021: 758 kaudu), et kvaliteedi hindamiseks on tähtis rikkalik sissevaade, resonants valdkonnas oluliste probleemidega, panus valdkonna edendamiseks ja siirus. Neid kriteeriume tuleb silmas pidada, et autoetnograafilise meetodi eriomased tugevused töös välja paistaksid. Selle meetodi puhul on nõuded refleksiivsusele eriti kõrged, mis tähendab, et kuigi andmete kättesaadavus ei ole probleem – need pärinevad suuresti uurijalt endalt – on oluline, et kogemused oleks süstemaatiliselt kogutud ja korrastatud, et nende toel oleks võimalik ka tähendusrikaste tõlgendusteni jõuda (Pruulmann-Vengerfeldt, 2021: 742–743).

Autoetnograafia mõistet hakati teaduskirjanduses kasutama 1970ndatel (Adams jt, 2017: 1). Antropoloog Karl G. Heider võttis 1975. aastal termini kasutusele eelkõige selleks, et nihutada „eneseetnograafia“ puhul uurimisfookus uuritavatelt etnograafide endale (Weiskopf-Ball, 2012: 10; Chang, 2008: 46). Tänapäevases käsitluses mõistetakse autoetnograafiat kui meetodit, kus autor on korraga nii vaatluse objekt (vaatlusalune) kui subjekt (vaatleja) (Chang, 2011: 15; Marechal, 2010: 43), seega Heideri nägemus sai aja jooksul tõepoolest osaks metoodika peavoolust.

Heideri kriitikale tollase traditsioonilise etnograafia suunal lisas omalt poolt 1979. aastal juurde antropoloog ja üks varasemaid autoetnograafilise meetodi mõtestajaid David Hayano, kes tõstas küsimusi antropoloogiliste andmete valiidsuse kohta, viidates, et uurija isikule ja suhtele keskkonnaga tuleb panna suuremat rõhku (Muncey, 2010: 10). Siiski ei rõhutatud

selleaegsetes töödes eksplitsiitselt uurija enese kogemuste väärtust uurimusele, selleni jõuti 1980ndatel (Adams jt, 2017: 1).

Erinevates teadusdistsipliinides märgati, et „faktid“, mida taheti kehtestada objektiivsetena, on tegelikult sügavalt seotud autorite sõnavara ja järgitavate paradigmatel, mistõttu ei ole universaalsete tõdede ja narratiivide taotlemine teaduslikult viljakas ega objektiivne (Ellis jt, 2011: 274). Samuti täheldati, et taoline teaduskäsitlus on olemuselt kolonialistlik – autorid sisenevad võõrale kultuuriväljale ning kirjutavad sellest steriilsel moel, isoleerides faktid laiemast sotsio-kultuurilisest kontekstist, ent teenides samas oma töö eest isiklikku kasu (Ellis jt, 2011: 274). Tänapäevase autoetnograafia võtmefiguurideks said Carolyn Ellis ja Arthur Bochner (Adams jt, 2017: 2), kes koostasid 1990ndatel meetodi tüvitekstid ja määratlesid selle funktsioonid selliselt, et uurimisviis võimaldaks kultuurilist konteksti rohkem arvesse võtta. Seega on autoetnograafia küllaltki uus uurimisviis – omadus, mis ühelt poolt võimestab meetodit kui etnograafilise uurimuse kaasajastatud erivormi, teisalt aga sunnib meetodi kasutajat olema sedavõrd täpsem oma teoreetilistes ja empiirilistes lähtekohtades, kuivõrd need põhjendavad uurimisviisi teadusväärtust (Strömpl, 2014).

Autoetnograafilise uurimisviisi sees on kaks peamist koolkonda: emotsioone esile kutsuv (ingl k *evocative*) ja analüütiline (ingl k *analytic*) autoetnograafia. Ellis ja Bochner esindavad esimest suunda, teisele pani aluse Leon Anderson. Anderson (2006: 373) ütleb, et analüütilise autoetnograafia puhul on esmatähtis, et uurija oleks:

- 1) uuritava grupi täieõiguslik liige;
- 2) uurimistöös autorina nähtaval (st mitte isiklikku kogemust tekstist eemaldama);
- 3) koostanud põhjaliku analüütilise uurimiskava, lähtudes teadusliku ranguse printsiibist (ingl k *scientific rigor*). Uurimiskava peab parandama mõistmist mingist laiemast sotsiaalsest nähtusest.

Sellest määratlusest näeme, et põhiolemuselt jääb käsitlus sarnaseks Ellise ja Bochneri omale, ent kui viimased heidavad klassikalisele teadusmetoodikale ette liigset konservatiivsust, siis Anderson soovib tuua autoetnograafilist meetodit tagasi positivistliku paradigma poole ning näeb analüütilist autoetnograafiat osana realistliku etnograafia traditsioonist (Anderson, 2006: 378). See eesmärk saavutatakse Andersoni sõnul läbi analüüsi, mis tema käsitluses tähendab, et andmete varal luuakse üldistatud mõistmine sotsiaalsest fenomenist (Anderson, 2006: 387–388). Taotletav üldistustase ongi üks emotsioone esile kutsuva ja analüütilise autoetnograafia

peamisi erinevusi – analüütiline suund soovib mõtestada tervet sotsiaalset protsessi või nähtust ning luua selle kohta mudeldatud teooria (Anderson, 2006: 387), emotsioone esile kutsuv autoetnograafia aga piirdub enesest lähtuva ülevaate andmise ja analüüsiga, mille järeldused pole niivõrd kaugeleulatuvad. Uuriija kogemusest ei püüta teha universaalseid üldistusi terve sotsiaalse fenomeni kohta, vähemalt mitte sellisel määral nagu seda taotleb analüütilise autoetnograafia suund. Emotsioone esile kutsuv autoetnograafia peaks olema esteetiline ja lugeja jaoks haarav, kasutades selleks loo jutustamise elemente nagu karakterid, narratiiv ja selle arengud (Ellis jt, 2011: 276). Analüütiline suund seab esteetilisele kogemusele väiksema rolli.

Ellis jt (2011: 278) toovad välja, et autoetnograafiaid võib liigitada veel paljudel eri viisidel, näiteks jaotus autori isiku baasil (põlisrahvaste või kogukonna autoetnograafiad), vormi alusel (narratiivsed ja refleksiivsed) või mõne muu eristatava tunnuse alusel. Selle bakalaureusetöö autoetnograafia on laadilt refleksiivne ja emotsioone esile kutsuvasse koolkonda kuuluv. Selle suuna uurijad on arvamusel, et lugeja jaoks on empaatiline aspekt olulisem range raamistiku järgimisest (Anderson, 2006: 377). Jagan seda mõtet ning arvan, et refleksiivne ja emotsioone esile kutsuv laad võimaldab mul selle töö raames saavutada suuremat väärtust, nii potentsiaalse lugeja kui enesearengu seisukohalt. Seega on selle töö järgnevatel osadel autoetnograafia all mõeldud ennekõike selle emotsioone esile kutsuvat suunda.

2.2 Meetodi kasutusvaldkonnad ja eelised

Autoetnograafia on paslik meetod näiteks siis, kui uurimisalune teema on väga tundlik ja sügavalt isiklik (Pruulmann-Vengerfeldt, 2021: 740). Näiteks intervjuu või vaatlus ei pruugi anda terviklikku pilti siis, kui uuritakse selliseid teemasid nagu lein, haigus, surm, vägivald, problemaatilised suhted jms (Adams jt, 2017: 3; Pruulmann-Vengerfeldt, 2021: 740–741). Samas ei tähenda see, et autoetnograafia on sobilik ainult keeruliste ja isiklike teemade puhul, uurija põhjalik isiklik kokkupuude teemaga võib anda alust selle meetodi eelistamiseks isegi siis, kui võimalikud oleksid ka teised lähenemised (Chang, 2008: 51; Pruulmann-Vengerfeldt, 2021: 742). Autoetnograafia võimaldab sügavuti minevat sissevaadet unikaalsele elu- ja kultuurikogemusele (Adams jt, 2017: 3), mida saab selle meetodi kaudu anda edasi terviklikult, kontekstitundlikult ning haaravas vormis. „Autoetnograafia fookuseks olev kirjutamise kaudu maailma mõtestamine võimaldab võtta uurimisobjekti isikliku kogemuse abil lähema vaatluse

alla, kui seda võimaldaksid muidu väga arvutuslikud ja masinakesksed meetodid“ (Pruulmann-Vengerfeldt, 2021: 742).

Chang (2008: 52) loetleb autoetnograafia kolm peamist eelist:

- 1) meetod on hõlpsasti rakendatav ning kergesti loetav nii uurijaile kui lugejatele;
- 2) meetod suurendab enda ja teiste (sub)kultuurilist mõistmist;
- 3) meetodil on potentsiaal motiveerida end ja teisi (sub)kultuuridevaheliseks koostööks ja sidemete ehitamiseks.

Meetodi teeb hõlpsasti rakendatavaks näiteks see, et uurijal on teemaga sügav kokkupuude ning ta tegeleb tuttavate andmetega (Chang, 2008: 52). Lugejal on jällegi kergem haarata sidusat, narratiivipõhist materjali, mille autor ei olnud sunnitud enese „häält“ tekstist eemaldama, ning on seetõttu võimeline lugejat haaravamalt kaasama. Kirjutamine võib autorile pakkuda terapeutilist kogemust, mis aitab tal end paremini mõista ja tõstab tema agentsust ümbritseva maailma suhtes (Ellis jt, 2011: 280). Mõistmise suurendamise poolt räägib asjaolu, et autoetnograafiline meetod eeldab uurijalt tavalisest suuremat reflektiivsust ja eneseanalüüsi. Kultuurideülest empaatiat rõhutab aga uurija unikaalse kogemuse jagamine, mis piisava nüansirohkuse korral võimaldab lugejal mõista uurimisobjekti läbi uurija perspektiivi (Chang, 2008: 51–52).

2.3 Meetodi kriitika

Pruulmann-Vengerfeldt (2021: 756) ütleb, et nagu iga teist kvalitatiivset meetodit, võib ka autoetnograafilist meetodit kritiseerida üldistusjõu puudumise eest. Autoetnograafiline meetod eeldab interpretistliku paradigma aktsepteerimist ning situatiivse teadmise olulisuse väärtustamist (Pruulmann-Vengerfeldt, 2021: 756). Seega kohtab meetodi kriitikas paljuski sama moega etteheiteid, mida on teistelegi kvalitatiivsetele meetoditele süüks pandud, eriti positivistliku paradigma järgijate poolt. Ellis (2009, viidatud Denzin ja Lincoln, 2018: 15 kaudu) võtab peamised etteheited kvalitatiivsetele meetoditele kokku kolme kategooriasse:

- 1) materjal on esteetikakeskne, pole piisavalt positivistlik ning ei paku piisavalt tõsiteaduslikke andmeid (ingl k *hard data*);
- 2) materjal on liigselt reaalelu sündmuste ning autori isiku keskne;

- 3) materjali esteetilis-kirjanduslik tase ei ole piisav, autorid kipuvad olema teisejärgulised poeedid ja literaadid.

Ellis kui autoetnograafia üks teerajajaid, on kahtlemata puutunud kokku väga erisuunalise kriitikaga, mis võib ehk olla üks teguritest, miks ta esitleb kvalitatiivsete meetodite kriitikat pisut vastuolulisena (näiteks ühelt poolt heidetakse ette, et fookus on liialt esteetikal, teisalt kritiseeritakse autorite kirjanduslikku taset). Changi (2011: 15) sõnul on üks peamisi kriitika lähtekohti uurija ja uuritava positsioonide hägusus. Analüütilise koolkonna esindaja Anderson (2006: 377) märgib, et autoetnograafia on sotsiaalteaduste peavoolus senini suuresti tõrjutud, kuna meetodi peamised eeskõnelejad ei nõustu traditsiooniliste sotsiaalteaduslike väärtuste ja eeldustega. Anderson peab siinkohal silmas väljakujunenud epistemoloogiliste eelduste tagasi lükkamist ning uurija enesefookuse problemaatikat, millest tulenevalt peetakse autoetnograafilisi töid vahel nartsissistlikeks (Chang, 2011: 15). Sellest hoolimata on selle meetodiga tehtud tööd leidnud tee paljudesse kvalitatiivsete uuringute teadusajakirjadesse ning mõjutanud uute ajakirjade ja raamatute teket (Anderson, 2006: 377). Changi (2011: 15) sõnul pärineb kriitika teadustraditsiooni objektiivsuse ideaalist, mida püütakse igasuguse subjektiivsuse eest kaitsta. Sellisest ontoloogilisest raamistikust lähtudes on “enese” teaduslik uurimine juba iseenesest rünnak objektiivsuse suunas (Chang, 2011: 15). Chang (2008: 54) loetleb viis tüüpiga, mille suhtes tuleb autoetnograafilise meetodi rakendamisel ettevaatlik olla:

- 1) ülemäärane enesele keskendumine, isoleerides nii enese kogemust teistest;
- 2) ülemäärane keskendumine narratiivtehnikatele analüüsi ja kultuuriliste tõlgenduste asemel;
- 3) andmekogumine, kus lähtutakse liigselt mälust ja meenutamisest;
- 4) hooletus eetiliste standardite suhtes, nt uurija ei arvesta teisi inimesi, kuna nad on osa tema isiklikust narratiivist;
- 5) ebasobiva materjali autoetnograafiaks tituleerimine.

Chang (2008: 54) ütleb, et isegi individuaalsest kultuurist rääkides on kultuur midagi koosloomelist, mistõttu ei tohi enda kogemusest rääkida eraldiseisvalt. Kultuuri või sotsiaalse konteksti analüüsi ja tõlgenduste kõrvalejätmisel on tulemuseks autobiograafia, mis ei suuda aga piisaval määral anda teaduslikku ainet. Chang (2008: 54) soovib uurija enesest pärinevaid andmeid kõrvutada väliste andmete, näiteks intervjuudega, et suurendada autoetnograafia valiidsust. Eetika punktis toonitab ta, et autoetnograafiline jutustaja ei ole loo

ainuomanik. Seetõttu ei tohi teiste inimeste privaatsust riivata ka autoetnograafilises tekstis. See ülesanne ei pruugi meetodi olemuse tõttu alati lihtne olla, mistõttu tuleb vajadusel rakendada loomingulisi strateegiaid, et kellegi õiguseid ei rikutaks. Viimase punkti all toob Chang välja, et autor peab endale aru andma, et autobiograafia või muu enesejutustuslik vorm ei kvalifitseeru automaatselt autoetnograafiaks. Kuna ka diskursuse sees üheselt defineerivat määratlust ei leidu, on oht segaduse tekkimiseks olemas ning uurijal tuleb seda enam toetuda teoreetilistele lähtekohtadele, et akadeemiline kvaliteet säilitada.

2.4 Eetika

Üks peamisi eetilisi murekohti autoetnograafia puhul on asjaolu, et uurija refleksioonidesse satuvad peaaegu alati ka teised inimesed (Méndez-López, 2013: 282). Uurijal võib seetõttu tekkida õigustatud küsimus, kas kõikidelt uurimismaterjali sattuvatelt inimestelt tuleb küsida ametlik nõusolek. Ühest vastust sellele küsimusele ei ole, uurija peab eeskätt lähtuma põhimõttest *primum non nocere* – peamine, et ei tehtaks kahju. Etnoloogiaprofessor Billy Ehn soovib oma tööd osalistele lugeda anda (Jõesalu ja Siim, 2013). Ka Ellis jt (2011: 281) ütlevad, et tihtipeale on uurija kohustatud oma tööd teistele näitama, et nad saaksid anda tagasisidet, kuidas kirjutatu neid emotsionaalselt mõjutab ning mil määral nad kirjutatuga nõus on.

Autoetnograafiline uurimisviis eeldab, et uurija on eetiline ja aus, nii kirjeldatavate sündmuste kui kõigi inimeste suhtes (Méndez-López, 2013: 283). Lee (2018, viidatud Edwards, 2021: 5 kaudu) hoiatab uurijat ahvatluse eest kujutada enesest ja sündmustest sellist versiooni, mis sobib tema narratiivi kõige paremini. Uurija ei tohi oma kogemust ilustada ega inetumaks teha, ehkki loo jutustamisel tuleb ka loetavust silmas pidada (Pruulmann-Vengerfeldt, 2021: 755). Pruulmann-Vengerfeldt (samas) toob näite digikeskkonnas tegutsemise kohta:

Tehes näiteks autoetnograafilist uurimust kinnises Facebooki grupis, ei saa ma analüüsi illustreerida piltide või tsitaatidega, mida teised sinna on postitanud, see väljub autoetnograafia piiridest. Küll aga saan ma kasutada omaenda mõtteid, tundeid ja reaktsioone nendele postitustele, sest see on veel minu pärusmaa.

Ta ütleb, et kinniste gruppide kasutamine on õigustatud eeldusel, et uurija saab sealt välja tuua olulisi kogemusi ilma grupiliikmete privaatsust rikkumata (Pruulmann-Vengerfeldt, 2021: 741). Autoetnograafia fookuses on tihti tundlikud teemad ja haavatavad grupid, kes väärivad

tundlikku käsitlemist (Pruulmann-Vengerfeldt, 2021: 755). Lõpuks peab uurija olema suuteline oma töö tagajärjel tekkinud olukorras puhta südametunnistusega edasi elama (Ellis jt, 2011: 282).

3. ÜLEVAADE TRANSFORMATIIVSE ÕPPIMISE TEOORIAST

Selles bakalaureusetöös vaatlen oma autoetnograafilise meetodi õpiprotsessi läbi kahe rolli, millest üks on 33-aastase üliõpilase oma. Käesolevas peatükis vaatlen seda protsessi läbi Jack Mezirowi transformatiivse õppimise teooria, et fikseerida üks võimalus, kuidas võiks välja näha tulemuslik õppimine täiskasvanud õppija perspektiivist ning paigutada oma õpiprotsess selle teooria raamistikku, analüüsides enda kogemust autoetnograafiaga tegelemisel.

Transformatiivse õppimise teooria lähtekohtades on palju olulisi sarnasusi autoetnograafia omadega. Mezirowi instrumentaalse ja kommunikatiivse õppimise eristus on fundamentaalne, kuna võimaldab õppijal konkreetse juhtumi põhjal jõuda üldistatud idee abstraktsioonini (Mezirow, 2003: 59). Ka autoetnograafias püütakse isikliku kogemuse baasil mõista laiemat kultuurilist konteksti (Ellis jt, 2011: 273). Mõlemad lähenemised on selgelt osa kvalitatiivsetest uurimismeetoditest, kuna toetutakse tõlgendustele ja uuritakse nähtuseid, mis pole üheselt mõõdetavad või defineeritavad. Mezirow toob välja, et transformatiivse õppimise teel õpime ära tundma oma isiklike kallutuseid, mis on muuhulgas oluline selleks, et me arvestaks ka neid, kes on meist erineva kultuurilise, poliitilise, etnilise või muu kuuluvusega (Mezirow, 2003; Mezirow, 1997). Sarnased kaalutlused palistavad ka autoetnograafia kujunemislugu (Ellis jt, 2011: 274). Lisaks on nii autoetnograafia kui transformatiivse õppimise juures võtmetähtsusega enese ja oma keskkonna kriitiline analüüs ning järjepidev refleksioon. Seetõttu leiangi, et transformatiivse õppimise teooria on sobiv raamistik, kuhu paigutada oma autoetnograafia koostamise kogemus.

3.1 Transformatiivse õppimise teooria ajalugu ja olemus

Mezirow oli sotsioloog ning Columbia Ülikooli andragoogika ja elukestva õppe emeriitprofessor, kes uuris 1970ndatel täiskasvanud naiste õpiteekonda kõrgkooli naasmisel (Jack..., 2014). Ta avaldas oma töö tulemused 1978. aasta artiklis „Perspective Transformation“, mis sai nurgakiviks Mezirowi transformatiivse õppimise teooriale (Jack..., 2014). Teooria keskmes on täiskasvanud õppija väljakujunenud tähendusraamistike paindlikumaks muutmine, mis toimub suuresti refleksiivse eneseanalüüsi teel (Mezirow eristab *tähendusstruktuure*, *-skeeme* ja *-perspektiive*, kuid selle lühiülevaate raames kasutan selguse

huvides katusterminite *tähendusraamistik*, kuna terminite vahelised erisused pole antud kontekstis olulised ning tekitaksid asjatut segadust) (Mezirow, 1991). Transformatiivse õppimise eesmärk on saada autonoomseks mõtlejaks – kriitiliseks, kohanemisvõimeliseks ja moraalseks otsustajaks (Ciechanowska, 2015: 105).

Tähendusraamistiku moodustavad täiskasvanuikka jõudnud inimese väljakujunenud assotsiatsioonid, väärtused, tundmused ja terve kontseptuaalne maailmapilt, mis on inimese jaoks tuttavaks saanud ning omaks võetud (Mezirow, 1997: 5). Sattudes uute ideedega silmitsi, on kõige levinum käitumisviis kõrvutada neid olemasoleva tähendusraamistikuga – kui puutepunkte on palju, võetakse uus idee kergesti omaks, kuid harjumuspärasest erinevat on inimestel kalduvus tõrjuda (Ciechanowska, 2015: 106). Sarnaselt autoetnograafiale on eneserefleksioonil tähenduste muutmisel kandev roll (Lundgren ja Poell, 2016: 4).

Toetudes Habermasi kommunikatiivse tegevuse teooriale (Habermas, 1984), jaotab Mezirow õppimise kahte kategooriasse: instrumentaalne ning kommunikatiivne (Mezirow, 2003: 59). Instrumentaalne esindab igapäevaelu strateegilist käitumist, mis on normatiivne ning aitab saavutada isiklikke eesmärke. Kommunikatiivse õppimise, ja Habermasi puhul laiemalt kommunikatiivse tegevuse, eesmärk on teise osapoolte mõistmine, mis ideaalis päädib omavahelise konsensusega (Calleja, 2014: 123). Mõistmine eeldab *a priori* enese tähendusraamistikutes teatava ruumi loomist ning võõra tähenduse integreerimist, millele pöörab tähelepanu ka autoetnograafia, rõhutades empaatia olulisust. Nii Habermas kui Mezirow viitavad siinkohal nii laiemale vajadusele aktsepteerida ja mõista seda, mis pole otseselt mõõdetav ja üheselt defineeritav, kui ka kommunikatsiooniakti võimele ehitada sildu eri tähendusraamistikute vahel. Seetõttu tõstab Mezirow kommunikatiivset aspekti transformatiivse õppimise kontekstis esile, viidates dialoogile kui peamisele moodusele osapoolte vaheliste kogemuste analüüsiks (Mezirow kasutab Habermasist lähtudes siinkohal diskursuse mõistet, rääkides „diskursuse arendamiseks vajalikest tingimustest“ (Mezirow, 2003: 59–60))(Mezirow, 1997: 6–7).

Mezirow eristab õppimisprotsessis nelja üldist faasi, kus uue informatsiooni omandamine toimub erinevatel alustel:

- 1) esimeses faasis **kõrvutatakse uut teadmist olemasolevaga**. Nõnda jääb „sõelale“ see teadmine, mis oli juba varasemalt olemas või mis on kehtiva tähendusraamistikuga harmoonias;

- 2) teises faasis **luuakse olemasolevas raamistikus uusi tähendusi juurde läbi eituse**. Fookus on uute teadmiste tajutavatel puudustel, seega õppija ei käsitle üldiselt uusi ideid rakendatavatena;
- 3) kolmanda faasi juures **toimuvad esimesed muutused senises tähendusraamistikus**. Uus teadmine integreeritakse vähehaaval olemasolevasse, mille tagajärjel tekivad uued seisukohad ja arusaamad;
- 4) neljandas faasis tekib **väljakujunenud raamistiku muutus läbi hoiakute, väärtuste ja teadmiste ümberhindamise**. Eneserefleksiooni ja -analüüsi teel teadvustatakse oma varasemat kallutatust ning uus teadmine saab osaks õppija täienenud tähendusraamistikust. Sel tasemel muutuse tekkimine on õppija jaoks kõige keerulisem, mistõttu jõutakse selleni ka harvem (Mezirow, 1997: 7).

Mezirow (1997: 7)(2003: 60–61) rõhutab, et esimene ja teine faas on vajalikud olemasoleva teadmise kinnitamiseks, kuid transformatiivne õppimine toimub kolmandas ja neljandas faasis, kus leiab aset konflikt uue ja vana teadmise vahel. Tulemuslik õppimine on seega uute tähenduste süntees, mis tõukub õppija eneseanalüüsist ning millega kaasneb muutus õppijas endas. Mezirowi 1978. aastal avaldatud uuringus toob ta välja kümme astet, millega õppija tähendusraamistiku muutuse teekonnal kokku puutub:

- 1) vastuolu tajumine;
- 2) eneseanalüüs koos süü- või häbitundega;
- 3) olemasolevate eelduste kriitiline hindamine;
- 4) mõistmine, et õppijaga sarnast rahulolematust ja muutumisprotsessi kogevad ka teised;
- 5) uute rollide, suhete ja tegevuste avastamine;
- 6) tegevusplaani koostamine;
- 7) teadmiste ja oskuste omandamine oma plaanide elluviimiseks;
- 8) uute rollide ajutine proovimine;
- 9) pädevuse ja enesekindluse arendamine uutes rollides ja suhetes;
- 10) uue perspektiivi integreerimine tähendusraamistikku (Kitchenham, 2008: 105).

Alapeatükis 5.5 analüüsin oma päevikute varal, kuidas minu kogemus asetub Mezirowi teooria konteksti ning kuidas see võiks olla abiks autoetnograafiast huvituvale uurijale.

4. UURIMISTÖÖ RAAMISTUS

Selle töö metoodiline raamistus on seatud lähtuvalt uurimuse eesmärgist vaadelda end üliõpilase ja autorina ning koostada kogemuse põhjal autoetnograafiline meetodiuurimus. Õppides autoetnograafia teoreetilisi ja empiirilisi lähtekohti, koostan samaaegselt ka oma autoetnograafiat, mis kirjeldab refleksiivses vormis õpikogemust läbi mõlema perspektiivi. Refleksioonide analüüsi tulem on käesolev uurimistö, mille laad on taotluslikult selline, et tulevased autoetnograafiast huvituvad üliõpilased võiksid seda kasutada sissejuhatava juhendina. Autoetnograafia näol on tegemist Tartu Ülikooli Ühiskonnateaduste instituudi üliõpilastöodes siiani võrdlemisi vähe rakendust leidnud uurimisviisiga, mistõttu võiks minu analüüs läbitud protsessist potentsiaalselt aidata sama astme üliõpilastel efektiivsemalt uurimistööd teha.

4.1 Andmestik

Etnograafilises uurimuses keskendub valim andmeühikutele ning uurimuse usaldusväarsus sõltub tekstiliste andmete mahust ja rikkusest (Strömpl, 2014). Lähtuvalt selle töö uurimissuundadest, osutus vajalikuks pidada samaaegselt kahte uurimispäevikut, mille sissekandeid võib uurimuse kontekstis käsitleda valimina. „Luulepäevik“ koondas endas loomeautori perspektiiviga seonduvaid sissekandeid, „metapäevik“ aga keskendus üliõpilase perspektiivile ja meetodi omandamisega seonduvasse.

Pidasin uurimispäevikuid 2023. aasta septembrist 2024. aasta märtsini, seega 7 kuud. Metapäevikusse kogunes selle ajaga 63 sissekannet, luulepäevikusse aga 36 (vt Tabel 1 päevikute ülevaadet). Sissekandeid kirjutasin järjepidevalt, ent mitte range korrapära alusel. Luulepäevikut oli enamasti mõttekas täita siis, kui olin parasjagu midagi kirjutamas või värskelt kirjutanud. Metapäeviku sissekannete sisukus sõltus mõnevõrra aga ülejäänud õpiprotsessi tulemuslikkusest. Mõlema päeviku puhul oli minu taotlus lähtuda emotsioone esile kutsuva autoetnograafia parimatest praktikatest, seega püüdsin mõtted ja kirjeldused üles märkida võimalikult vahetult, esmaemotsiooni ajal, pöörates tähelepanu narratiivsusele ning refleksiivsusele. Töö käigus muutusid nii arusaam autoetnograafiast kui ka töö enda olemusest, mistõttu muutus ka sissekannete iseloom. Etnograafilises uurimuses on see aga mõnevõrra

ootuspärane (Atkinson, 2009: 21; Strömpl, 2014) ning kogemuse kaardistamisel ei olnud mõningased nihked uurimisfookuses probleem, vaid analüüsiobjekt.

Tabel 1. Päevikupidamise ülevaade.

Sissekannete...	Metapäevik	Luulepäevik
arv	63	36
keskmine pikkus	1700 tähemärki	1200 tähemärki
regulaarsus	2–3 nädalas	~1 nädalas
häälestatus	Esimeses pooles segadus/rahulolematus, teises pooles enesekindlus/rahulolu	
kirjutamise asukoht	Kodu	

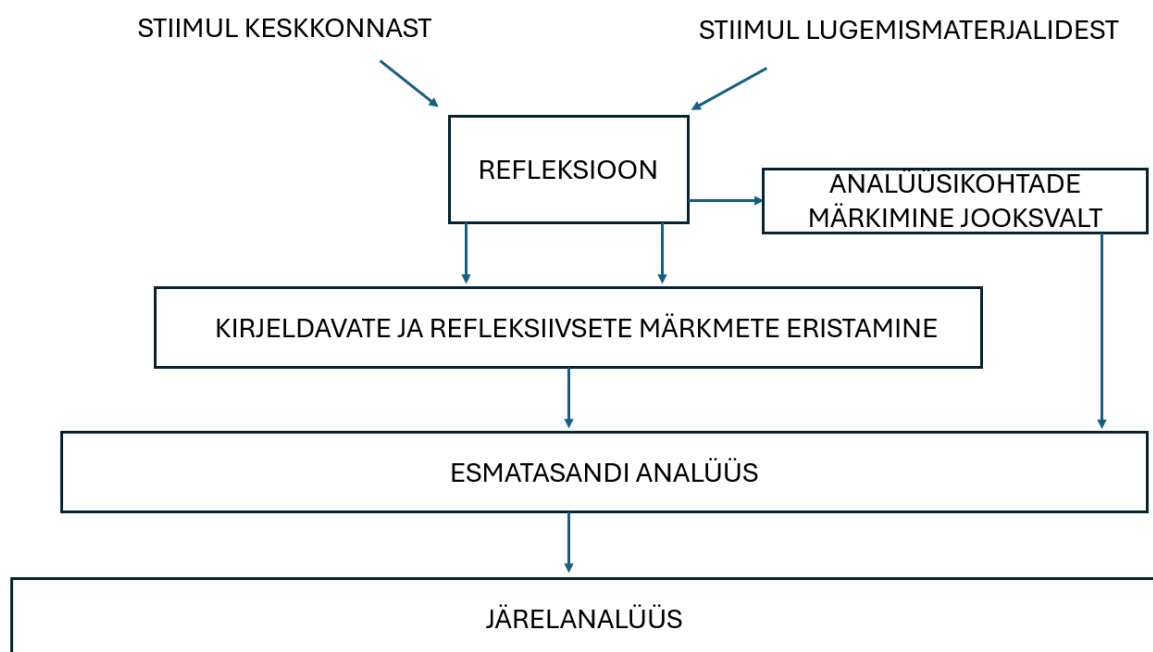
Minu päevikupidamise moodus viis selleni, et sissekanded olid enamasti võrdlemisi pikad, mis tegi järelanalüüsi lihtsamaks, kuna märkmed ei koosnenud fragmentidest, vaid kandsid endas rohkelt infot. Päevikuformaadi koostas selliselt, et sissekannete juures on lisaks kuupäevale märgitud ka füüsiline asukoht, emotsionaalne häälestatus ja tulemi lühikirjeldus (vt Lisa 1 näidississekannet). Suurem osa päevikute sissekandeid valmis kodukeskkonnas. Emotsionaalne häälestus oli õpiprotsessi esimeses pooles seotud enamasti segaduse ja rahulolematusega, samas kui hilisemas faasis oli häälestus tihedamini enesekindel ja rahulolev. Valdav enamus sissekannetest valmis kodukeskkonnas.

4.2 Andmekogumine ja -analüüs

Autoetnograafia on olemuselt nii andmekogumise kui -analüüsimeetod (Farell jt, 2015: 979), ent antud töö raames võib andmekogumisprotsessi kirjeldada ka läbi formaliseerimata vaatluse mõiste. Andmekogumise protsessis nimelt kujutabki autoetnograafia endast sisuliselt formaliseerimata enesevaatlust ja minu hinnangul võimaldab seesugune eristus vältida segadust, mille võib tingida autoetnograafia mõiste laiem puutumus. Formaliseerimata vaatluse puhul on fikseeritavad kriteeriumid ning uuringu seisukohalt olulised tunnused vabad (Vihalemm, 2014). See tähendab, et autoril jääb voli otsustada protsessi käigus, millised avalduvatest tunnustest on nii isikliku arengu kui teadusväärtuse tähenduses kõnekad. Minu eelnev kogemus luuleautori ning üliõpilasena aitasid vastavate seoste loomisel.

Autoetnograafia puhul andmeanalüüsis reeglina kodeerimist ei kasutata, oluline on materjali narratiivne ladusus – nii muutub kirjutamise protsess ühtlasi ka andmeanalüüsi osaks (Pruulmann-Vengerfeldt, 2021: 748).

Ka minu töös käisid andmekogumine ja -analüüs käsikäes. Töö autoetnograafilist osa puudutavateks andmeteks olid refleksioonid. Kogusin need eelmainitud uurimispäevikutesse ning, lähtuvalt autoetnograafilise meetodi iseloomust, olin ise nii sisendi autor kui interpret. Tihti märkisin juba kirjutamise ajal ära mõningaid kohti, mis paistsid väärivat hilisemas analüüsis lähemat tähelepanu. Peale refleksiooni valmimist eristasin kirjeldavad ja refleksiivsed märkmed, et jätta kõrvale need osad sissekannetest, mille eesmärk oli kirjeldamise teel end nõ soojaks kirjutada ning millel polnud analüüsi mõttes sügavamat väärtust.

Joonis 2. Andmeanalüüsi protsess, ühe tsükli näide.

Seejärel liikusin esmatasandi analüüsi juurde, kus astusin väga teadlikult sammu teksti sisust kõrgemale, et mõista asjaolusid, mis motiveerisid mind sellisel viisil kirjutama. Sel tasandil ilmnesisid võtmetähtsusega momendid, kus protsessis oli toimunud täheldatav areng või õnnestus hoopis tuvastada mõni progressile vastu töötav element. Paar kuud peale tööga alustamist kujunes mul välja neli peamist kategooriat, mille läbi oma õpiprotsessi iseloomustada: sisemised ja välimised tegurid ning arenemine kommunikatsiooniõpilase ja

autorina (sellest räägin lähemalt peatükis 5). Kui need kategooriad olid eristunud, paigutasin esmatasandi analüüsis ka vastava sissekande või selle osa ühte nendest kategooriatest.

Viimaks koostas järelanalüüsi, kus sidusin akadeemilises laadis kogu eelneva sisendi kokku uueks teadmiseks. Tihti avaldusid selles protsessis ka uued vaatenurgad ja ideed, mis vahel leidsid koha samas tekstis, teinekord aga said hoopis järgmise refleksiooni sisendiks. Kuna uusi stiimuleid tuli pidevalt peale, nii väli- ja sisekeskkonnast kui lugemismaterjalidest, oli mu andmekogumis- ja analüüsiprotsess tsükliline ning kindla lõpu ja alguseta. Eelkirjeldatud meetod kujunes välja aja jooksul, kui märkasin ühtlasesse tööritmi jõudes, et tegutsen korrapära alusel.

4.3 Uurijapositsioon

Luuletekstide kirjutamine ja esitamine on mu hobiks olnud ligi 15 aastat, olen lähedalt tuttav nii protsessi enda kui kohaliku luule subkultuuriga, mistõttu olen võimeline pakkuma asjasse pühendatu vaatenurka. Olles lisaks tegelenud ka muusika ja teatriga oskan loometegevuse juures näha detaile ja seoseid, mis välisele vaatelejäle märkamatuks võiksid osutada. Enim kokkupuuteid etlemisega on mul lavaluule võistlusel Poetry Slam (Eestis tuntud kui Luuleprõmm või Slämm), kus osalejaid hindab nii publik kui žürii ja linnade eelvoorud päädivad iga-aastase riikliku finaali. Luuletusi olen avaldanud ka laulusõnadena erinevatel muusikaalbumitel ning mõnes ajalehes. Nimetatud kogemuse tõttu on mul rikkalik empiiriliste tõlgenduste varamu, mida autoetnograafias analüüsiks siduda. Seepärast esinen selles töös loomeautorina siseringi uurija positsioonilt, kuna tunnen lähedalt loometöö iseärasusi ja sellega kaasnevaid muresid ja rõõme.

Autoetnograafilise meetodi õppijana mul varasem kogemus puudub. Kolmanda kursuse üliõpilasena ei ole mul sügavam akadeemilist puutumust võrreldes ühegi teise uurijaga, kes minu kingades võiks olla. Toetun analüüsi ja järelduste osas akadeemilistele allikatele, sidudes neid oma kogemusega vastavalt bakalaureuseõpingutel omandatud teadmistele. Sellel positsioonil on mul vahetu arusaam autoetnograafilise meetodi õppimisega seonduvatest keerukustest ja võimalustest, mille kirjeldamine võiks potentsiaalselt aidata sama astme tudengeid.

4.4 Metoodika puudused käesolevas töös

Ülaltoodud metoodika puudused on sisuliselt autoetnograafilise meetodi omad, mis said selle töö alapeatükis 2.4 „Meetodi kriitika“ ka välja toodud. Lähtuvalt kvalitatiivsete meetodite olemusest, on töö analüüs ja järeldused madala üldistusjõuga – meetod eeldab lugejalt interpretatiivse paradigma aktsepteerimist ning situatiivse teadmise väärtustamist (Pruulmann-Vengerfeldt, 2021: 756). Refleksioonide kirjutamisel ja järelanalüüsis on püütud silmas pidada ka potentsiaalse lugeja perspektiivi, kuid kogu materjal on minu subjektiivne tõlgendus ning ei ole seega representatiivne.

Autoetnograafilist uurimust võib koostada paljudel eri viisidel, muuhulgas kasutades kõikvõimalikke mitteverbaalseid artefakte, näiteks fotosid (Ellis jt, 2011: 275). Levinud on jutustuse vorm, kuna nii paistavad selgelt välja emotsioone esile kutsuva autoetnograafia tugevused, näiteks narratiivsus ja sidusus (Ellis jt, 2011: 278). See bakalaureusetöö on laadilt refleksiivne, kasutan päevikusissekannete väljavõtteid, et nende kaudu selgitada oma mõtteprotsessi. Selline vormistus taotleb ülevaatlikkust ja sisukust, kuid lugejal tasub kõrvale võtta teisigi autoetnograafilisi materjale, et saada täielikum ülevaade meetodi paljudest võimalikest vormidest.

Autoetnograafiat peetakse oma refleksiivse laadi tõttu võimekaks kultuuriliste identiteetide (mina, meie, kultuuriline teine, võõras jne) mõtestamise vahendiks (Spry, 2018: 630). Kuigi kultuuriliste identiteetide määratlemine on meetodi diskursuses olulisel kohal (Spry, 2018: 629–630), jääb see tahk käesolevas uurimistöös avamata, kuna nende tähendusvälja ulatus viitab juba eraldiseisva uurimuse mahule. Kultuurilisest identiteedist on autoetnograafia perspektiivist rääkinud autorid Denzin ja Ellis, distsipliinideülese sissevaate võib uurija leida näiteks Barthes'i ja Derrida töödest.

5. DISKUSSIOON, TULEMUSED JA SOOVITUSED

Selles peatükis annan üksikasjalikuma ülevaate oma autoetnograafiaga tegelemise kogemusest. Selleks toon näiteid oma uurimispäevikutest ning kirjeldan õpiprotsessi ja arutluskäike, mis sissekannetest tõukusid. Siis esitan oma analüüsi, mis sündis mu autoetnograafiaga tegelemise kogemuse paigutamises transformatiivse õppimise teooria raamistikku. Seejärel kirjeldan autoetnograafia koostamise perioodil kirjutatud luuletuste esitamist luulevõistlusel Tarslämm. Viimaks koondan oma õpikogemuse kokku õppimissoovitusteks autoetnograafiast huvituvale bakalaureuseastme üliõpilasele.

Ellis jt (2011: 278) märgivad, et refleksiivset laadi autoetnograafia dokumenteerib uurija sisemised muutused, mis töö käigus tekivad. Ka minu töös osutus sisemine areng ja muutus väljakujunenud tähendusraamistikus kõige silmapaistvamaks tulemiks. Sel põhjusel ei ole minu hinnangul selle töö kontekstis otstarbekas vaadata tulemusi arutlusest lahus – muutuseni viinud protsessid ja nende analüüs ongi peamine, mida sellest bakalaureusetööst kaasa võtta. Etnograafilise uurimuse tulemused on raskesti ennustatavad (Atkinson, 2009: 21) ning uurimisfookus võib töö käigus muutuda (Strömpl, 2014). Minu jaoks sai alles protsessi poole peal selgeks, et ma tegelen refleksiivset laadi autoetnograafia koostamisega, ehkki olin autoetnograafia erinevate vormidega juba kursis. Kuigi ei muutunud uurimisfookus, sain alles siis aru viljeletavast vormist.

Ma rääkisin seminaritöös refleksiivsusest omajagu, aga ma ei pannudki siamaani tähele, et mu autoetnograafiline osa liigitub selgelt refleksiivseks, mitte narratiivseks. Kusagil alguses ma vist panin enda jaoks paika, et see, mida ma teen, on sisuliselt narratiiv-jutustuse mingi erivorm ja rohkem ei mõelnud siltide peale. Super diletant ikka. Kusjuures maadlesin ju küll, et kuidas ikkagi kogu konstruktsiooni selgust tuua – eraldi artiklit ega ka lihtsalt jutustust ma ju ei esita, seega narratiivsus seisneb heal juhul sissekannetes ehk selles, millest suuremat osa keegi teine tõenäoliselt ei näegi. Kui ma nüüd aru sain, et mu töö klassifitseerub mõõndusteta refleksiivseks autoetnograafiaks, siis päris mitmed sõlmed harutasid end peas lahti ja klotsid vajusid oma kohale. Mul on muusikast jäänud see suhtumine, et vahet ei ole, kas tegemist on disco-funk-electro-house'i või downbeat-kantriga, kategooriates pole mõtet näpuga järge ajada. See on jõudsalt ellu ka kandunud, aga tundub, et vahel ikkagi on pisut vahet, kuidas asju nimetada. Ups. – Metapäevik 28.01.2024

Mõneti peegeldub siin ka termini „autoetnograafia“ mitmetähenduslikkus, mida kirjeldasin alapeatükis 2.1. Kindlasti nähtub uurija jaoks sellest loost vajadus end teooria ning

terminoloogiaga kurssi viia, ent leian, et sedalaadi segaduste tekkimine on algaja uurija jaoks osati paratamatu.

Selle töö kirjutamise ajal vaatlesin ennast üliõpilase ja loomeautorina. Praktikas tähendas see enesega taastutvumist, mille kestel paigutasin endale teada identiteedi aspektid uutesse sotsiaalsetesse kontekstidesse. Autoetnograafia üks omadusi on autorile terapeutilise kogemuse pakkumine, ego ja agentsuse (ümber)mõtestamine (Ellis jt, 2011: 280). See ei olnud tööd alustades minu jaoks oluline aspekt, kuid protsessi käigus tajusin tugevalt, kuidas minu arusaam iseenda piiridest muutub.

Olen paanikahäire tõttu veetnud hulgaliselt aega nii psühholoogi kabinetis kui iseenda peas, mistõttu arvasin, et mu side sisekosmosega on hea, peaaegu „valmis mõeldud“. Loometöö on samuti iseendast võtmise, Lotman ütleb, et sellepärast kunstnikud surevadki noorelt – nad kulutavad end ära. Pean tunnistama, et praegu päevikupidamise protsessis on üllatav, ja kohati naljakas, näha, kuidas märkmetest tekib pilt enda kohta, mida varem pole osanud näha või olen näinud teisiti. Inimene pole saar, vaid Tallinn on ta, mis valmis ei saa. – Metapäevik 09.10.2023

Päevikupidamise protsessi käigus kerkisid esile läbivad mõtted ja tähelepanekud, mis avaldasid autoetnograafia koostamisele olulist mõju või kus toimus täheldatav nihkumine tunnetuslikust algpunktist. Analüüsis eristus neli kategooriat, mida on selle töö kontekstis mõttekas eraldi käsitleda:

- Sisemised tegurid – emotsioonid, enese (piiride) tundmine
- Välised tegurid – teooria, akadeemiline kirjutamine, ümbritsev keskkond
- Arenemine üliõpilase perspektiivist
- Arenemine loomeautori perspektiivist

Lisaks nimetatud neljale kategooriale analüüsin järgnevalt oma õpiprotsessi kogemust transformatiivse õppimise teooria raamistikus.

5.1 Sisemised tegurid

Kuigi emotsioonid mõjutavad kõigi inimeste käitumist, toimub see iga inimese jaoks erineval moel. Harilikult ei teadvusta me endale, millisel määral meie käitumine parasjagu emotsionaalse häälestusega seotud on (Li jt, 2020: 23). Päevikupidamise refleksiivne iseloom

juhtis sellele pidevalt tähelepanu, mis õpetas eelkõige takerdumist ja ebaedu teise nurga alt vaatama.

Olen teist päeva paaritunnise ööunega. Luule osas isegi ei ürita hetkel, teen hädavajalikud päevatoimetused ja üritan kuidagi normaalsesse rütmi saada. Täna märkasin aga midagi, mida ma kunagi varem tähele pole pannud – väsimuse foonis on sisemine monoloog vaikne, peaaegu olematu. Mõtted ei formuleeru peas tavapärasel viisil sõnadeks. Tavaliselt ei pööra ma seesmisele monoloogile või „mõtete valjusele“ tähelepanu, niisamuti ei märka ka selle puudumist. Tunnen, et mis puudutab tekstiloomet, siis sellises olekus [kus monoloog puudub] millegi kirjutamine on nagu tühjal järvel kalastamine. – Metapäevik 21.11.2023

Päevikupidamine oli minu jaoks võrdlemisi ebamugav tegevus, mis ei tulnud loomulikult, vaid nõudis pingutust. Mugavustsooni piiridest väljumisega seotud tundmustel oli terve õppeprotsessi suhtes kõnekas roll. Loometöö puhul sai igasugune sund pärssivaks teguriks, ent eneseanalüüsi perspektiivist osutus surve ootamatult viljakaks.

Luulepäeviku pidamine on mulle väga võõras tegevus. Need kaks nagu ei sobi tunnetuslikult teineteise ruumi. Analüütiliselt saan ma aru, et päevik on kasulik ja arendav, aga mingid väljakujunenud stamptomõtted hakkavad vastu töötama. Peamiselt on need kinnistunud arusaamad ja stereotüübid loomisest ja loomingust üldiselt - kuidas see kõik peaks olema vaba ja struktuuri kohaldamine on ahistav, pärssiv [...] Õigupoolest on selle ebamugavuse tunnetamine juba praegu viinud viljakatele radadele. Mitte otseselt tekstide kirjutamise mõttes, aga leian end järjest tihedamini juurdlemas selle üle, kust looming tuleb, millised tingimused peavad täidetud olema, millised faktorid on minu võimuses mõjutada ning kui palju ebamugavust või kannatust on parasjagu. – Luulepäevik 28.09.2023

Emotsionaalse tõrkega silmitsi seistes otsisin alternatiivseid mooduseid, kuidas produktiivne olla. Lisaks füüsilise asukoha muutmisele oli kõige märgatavam mõju arvutilt paberile liikumisel. Sealjuures oli eristatav mõju ka sellistel detailidel nagu näiteks koopiapaberi asemel vihiku kasutamisel ning pastaka tindipliatsi vastu vahetamisel. Paber pakkus maandamise võimalust ka ärevuse, tõrke või muu ebasoovitava emotsionaalse seisundi puhul. Joonistused, kritseldamine ja kohati lihtsalt tindi kulutamine annab aktiivse käelise tegevuse, mille ajal mõtteid koondada. Eriti hästi paistis see töötavat siis, kui püüdsin luuletusi otse luulepäevikusse kirjutada. Tegin seda harva, kuid sellisel juhul aitas vihiku servadele kritseldamine mõtteid koguda ja koondada ning sellega ka tekstiosa puhtamana hoida (vt näidet Lisa 3).

Sisemise rahutuse maandamiseks ja mõtete kogumiseks meeldib mulle ka ringi kõndida, ent taas kirjutama asudes ei ole ideed tihtipeale enam meeles. Seetõttu katsetasin ka jalutuskäike diktofoniga, kuid tulutult – mõtete vabavoolus ei formuleerunud edasiviivat sisu. Nagu mainitud oli päevikupidamine, eriti algusjärgus, minu jaoks küllaltki ebamugav ja harjumatu ning „trikid“ nagu arvutilt paberile liikumine ja diktofoniga jalutamine töötasid ainult mõningal määral. Seega ilmnes, et pean tegelema sisemise tõrke juurpõhjusega. Eneseanalüüsis sõnastasin enda jaoks probleemi – mis minu jaoks päevikupidamisel tõrget tekitab. Vaatasin oma sissekanded selle pilguga üle ning märkasin, et ligi poolte puhul on häälestuse lahtrisse märgitud „segadus“ või sellele lähedane seisund. Sissekannetesse süüvides paistis samuti välja enesekindluse puudumine autoetnograafiaga tegelemisel. Nii sain enda jaoks selgeks, et pean teooriasse sügavamale minema, kui olin seda senini teinud, kuna tõrge paistis seisnevat eelkõige selles, et tegelen võõral väljal. Lugesin nädala jooksul kõik kogutud õppematerjalid mõttega läbi ning leidsin, et see oli suureks abiks autoetnograafia mõtestamisel.

Mõne varasemalt läbi töötatud teksti puhul näen nüüd, et olen haaranud mingist mõtteotsast kinni ja selle töösse pannud, nägemata suuremat pilti, kuhu see mõte paigutub või millele teed rajab. Näiteks mõte, et autoetnograafia eirab teatud traditsioonilise teadustöö reegleid. Esimese hooga on lihtne tekkima loogiline seletus, mis kõlaks umbes nii: „autoetnograafia eirab teatud reegleid, sest selle tugevused paistavad välja mitte-konventsionaalses vormis, kuid sisu ja tulemused põhjendavad siiski meetodi väärtuse“. Ehk siis sisuliselt žanri küsimus. Samas Muncey näitab, kuidas kehtiva diskursuse õõnestamine on sihilik, vorm ei ole paratamatus, vaid tahteline protest selle vastu, mis tavateaduses „valesti“ on. Seega mitte „ma ei kannan ülikonda ja see on okei“, vaid „ma ei kannan ülikonda, sest sel üritusel ei peaks seda nõudma“. [...] Samuti asjaolu, et autoetnograafia tegeleb tihti kogukondade või isiklikult keeruliste teemadega. Pealiskaudne seletus ütleb, et meetodi eripärast lähtuvalt on need lihtsalt kõige sobivamad teemad, mida käsitleda. Samas Ellis näitab, et autoetnograafia tegeleb nende teemadega paljuski seepärast, et keegi teine ei soovi neid käsitleda, just selle tõttu, et need teemad ei sobitu hõlpsalt konventsionaalsete meetodite raamistikku. – Metapäevik 21.01.2024

Aja jooksul kasvas mu üleüldine usaldus autoetnograafilise meetodi vastu, nähes selle panust enesearengusse. Selle usalduse ja teooria mõtestamise pinnalt lahtus kuigivõrd emotsionaalne vastasseis ning asendus leppimisega, kuna settis arusaam, et uus aken enda pähe on tulus investeering tulevikku. Usaldus protsessi või meetodi vastu oli minu hinnangul kõige olulisem sisemisi tegureid puudutav tulemus. Esimene samm selles suunas sai alguse teooria

mõistmisest. Olles enese jaoks selgelt sõnastanud, et see usaldus on saavutatud, muutus märgatavalt terve emotsionaalne häälestus, millel oli mõju tervele õppeprotsessile.

5.2 Välised tegurid

Autoetnograafilise meetodi teoreetiliste lähtekohtade õppimine kujunes omaette teekonnaks, kuna õppekavas sellel pikemalt ei peatunud. Lisaks metodoloogia sees valitsevale dihhotoomiaale analüütilise ja emotsioone esile kutsuva autoetnograafia näol, tegi meetodi omandamise keerukaks selle lai variatsioon potentsiaalsetest rakendustest ning üleüldise selgepiirilise raamistiku puudumine. Teemade puhul, kus autoetnograafia iseloomulikud omadused muudavad meetodi kasutamise otstarbekaks, on sedasorti vabadus suurepärase eelis, kuid esimese astme üliõpilase perspektiivist tähendab see ühtlasi harjumatu vastutust.

Autoetnograafia suhtes tekitab kahetisi tundeid aga see, et meetodi avarad võimalused on bakalaureusetudengi vaatest kahe teraga mõök - vähe konkreetseid ettekirjutusi ja pidepunkte. See paistab välja lugedes näiteks siiani avaldatud autoetnograafilisi üliõpilastöid, mis on väga eripalgelised. Olen kindel, et igaiüks, kes selle meetodiga tööle hakkab, leiab end samade tehniliste küsimuste ees: kas evokatiivne või analüütiline, kui narratiivne on piisavalt narratiivne, mida ma täpselt edasi pean andma jne. Ühesõnaga, kuidas on õige. Loodan enda jaoks selgust saada siis, kui olen raamistuse peatüki valmis kirjutanud, kuid hetkel on mind vist edasi aidanud püüdlük enesekindlus, millele viidatakse kirjanduses lausega "usalda protsessi". – Metapäevik 27.09.2023

Teemasse sisse lugemiseks on seega mõttekas valida kõige relevantsemad autorid ning piirduda nende käsitlustega, et mitte lasta end teooria äärealadele kanda. Kui baasarsaam on olemas, on oluliselt lihtsam ka eri autorite käsitlusi mõista. Kui peaksin seda teekonda praegu uuesti läbi tegema, alustaksin eestikeelsest kvalitatiivsete meetodite õpikust, valiksin seejärel välja autoetnograafilise koolkonna kolm olulisemat autorit ning liiguksin alles siis edasi üksikute, vähetuntud autorite artiklite juurde. Minu õppijakogemus näitas, et eesti- ja ingliskeelsete materjalide käsitlus võib meetodit näidata üsna erinevatest külgedest.

Kuna uurija toetub nii andmekogumise kui -analüüsi protsessis järjepidevalt iseendale, on akuutne oht, et uurimus muutub autobiograafiaks. Minu päevikupidamise kogemus näitas, et selle vältimiseks on kasulik kirjeldavate märkmete tegemisel koheselt võimalikud analüüsi aspektid markeerida. Kirjelduselt refleksioonile liikumine võib toimuda ka kirjutamise käigus,

minu sissekanded muutusid progresseeruvalt järjest refleksiivsemateks. Abiks on ka uurija enese loodud teoreetiliste lähtekohtade selgepiiriline mudel, mille juurde protsessi jooksul vahepeal kontrolliks tagasi tulla (Anderson, 2006: 373). Päevikuväljavõtte, kus märgin ära võimalikke analüüsikohti:

Ma pole varasemalt luuletustes kirjavahemärke kasutanud ega rõhulisi või muid märgistusi teinud. Miks see nüüd automaatselt tuleb, kas seos autoetnograafiaga on kuidagi selgelt väljendatav? Mõttemall, autoetnograafia, järjepidevus või mingi kolmas seguvariant? – Luulepäevik 12.02.2024

Fikseerisin päevikute pidamisel muuhulgas iga sissekande juures ka füüsilise asukoha. Kõikidest loometööd mõjutavatest faktoritest, mida tajusin enda võimuses muuta, oli asukohal suurim mõju. Luuletekstide teatud sunni korras kirjutamine oli aeg-ajalt üsna ebamugav ning näiteks maakodus olemine, ning ka rongisõit sinna, aitasid häälestusele kaasa.

Tartu pole teab mis linn, aga Priipaluga võrreldes on kontrast sellegipoolest suur. Kui ma õues täiest jõust karjuksin, siis ei kuuleks seda ükski inimene. Kirjutasin just kiired read lume ootamisest. Kolm loodusromantilist stroofi ja viimane puändiga nali, mis kogu eelneva ära labastab, for good measure. Nagu kollased initsiaalid värskelt sadanud lumel. See tundub praegu rohkem sahtlile kirjutatud luuletus, aga pani mõtted keerlema, et kas julgus on tõsiste asjade üle naermine või just mitte. Sellest võiks potentsiaalselt natuke sisukama teksti saada. – Luulepäevik 15.10.2023

Päevikute pidamise protsess käib paratamatult argielu taustal, see on väline „tegur“, mida vältida ei saa. Tabasin end kohati justkui jõuga argisust päevikutest eemal hoidmas, samas kui tegelikult ei ole selline teguviis autoetnograafia aususprintsii biga heas kooskõlas. Seetõttu on minu hinnangul paratamatu olmelisuse imbumine sissekannetesse ning neid ilminguid ei tohiks aktiivselt pidurdada ka siis, kui see tundub peamiseid motiive hajustavana.

Kuidas on võimalik, et samaaegselt kostab ülevalt laste mängumüüdinat ja vasardrelli lõhkumist? Kas need lapsed remondivad seal vä?? Iga hetk nüüd tuleb puur läbi mu lae, seda on kontides tunda. Kõrvalkorteris kutt paneb mingi toore tümaka peale, aga ma juba tean, kes selles van Buuren vs puur matšis võitjaks jääb – mitte keegi. Nüüd ma ujun siin mingis 90dB mürasupis, üritan aru saada, millise koolitööga kõige rohkem põleb. Õues paistab väga märg, aga raamatukokku põgenemine on ainuke mõeldav moodus, et täna kortisool maha ning midagi tehtud saada. Absoluutselt kõigest tüdinanud. – Metapäevik 07.12.2023

Ülaltooduga sarnanevaid sissekandeid, mis pigem kirjeldasid minu päeva või kirjutamishetke kui tegelesid autoetnograafia kogemusega, sai selle töö valmimise ajaks üsna mitmeid. Seetõttu

tekkis töö algjärgus kahtlus, et mu kogemust jäävadki peamiselt kajastama olmeelulised kirjeldused. See hirm oli mitmes mõttes asjatu. Esiteks ei pruugi enne järelanalüüsi protsessi oluline väljagi paista. Teiseks on päevikute näol tegemist andmestikuga, seega sissekanded on kõnekad üksteisega suhtes. Kolmandaks ei tegele uurija nimelt põnevusloo kirjutamisega – andmed on andmed. Usun, et need tõdemused on bakalaureuseastme uurija jaoks olulised, sest lõpuks on eelistatum olukord see, kus samalaadseid andmeid on rohkem, kui see, kus andmeid on vähe, kuna uurija polnud kindel, mis väärrib salvestamist.

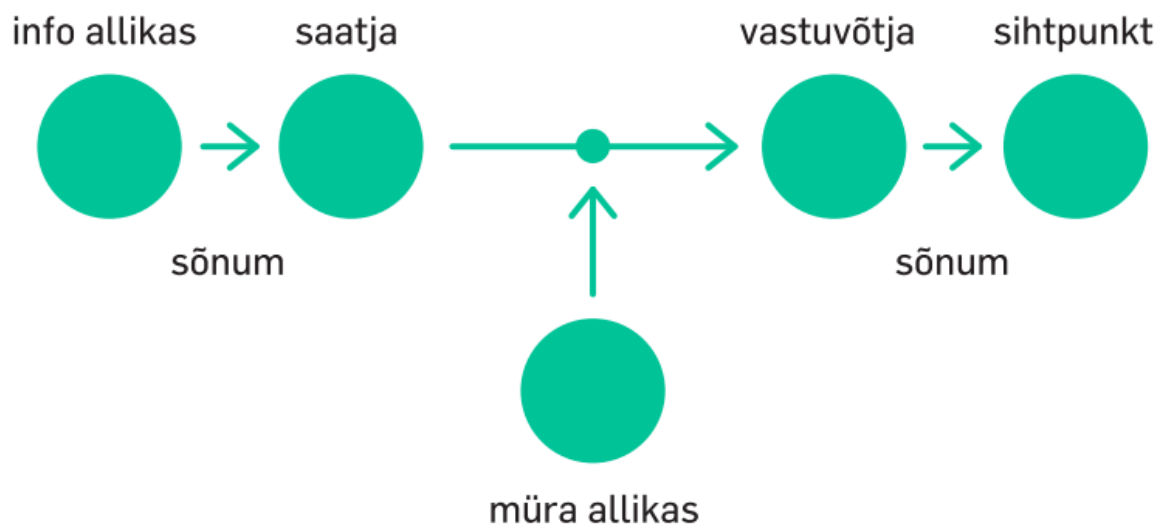
5.3 Arenemine kommunikatsiooni üliõpilasena

Õppija perspektiivi silmas pidades paistab autoetnograafilise meetodi lai rakenduspotentsiaal paremini välja. Iga inimese elukäigust on võimalik koostada väärikas autoetnograafiline uurimus, kuna igapäev kogemused ja valikud on kordumatud (Chang, 2008: 49). Refleksioonide kirjutamine õppemeetodi omandamise protsessis oli nagu enese tagasisidestamine – väga selgelt paistis välja, kus ma õpingutega mingil ajahetkel täpselt asusin. Bakalaureuseastme uurija, kes ei valda akadeemilise kirjutamise peensuseid, leiab refleksioonide abil üles oma kõige nõrgemad küljed. Järjepidev nõrkuste ja probleemkohtade üle rumineerimine on aga pikapeale vaimselt nüristava mõjuga, mistõttu peab uurija oma tööga edasi liikuma ka siis, kui näeb selles nõrku kohti. Meetod ei soosi kiiret edasiminekut, vaid suunab uurija pikaajalisele analüütilisele teekonnale. Sellest tulenevalt ei ole bakalaureuseastme uurijal, eriti algfaasis, võimalik oma progressi harjumuspärasel moel hinnata – märkamistest sünnivad sissekanded, millest omakorda sünnivad lood ja refleksioonid, ning alles mõne aja pärast võib päriselt märgata narratiivi moodustumist ja enesearengut. Teekonna alguses ei ole lõpp-punkt tavapäraselt fikseeritud. Seetõttu peab uurijal jätkuma kannatust ja usku. Minu kogemus näitas, et autoetnograafiline kirjutamine „nügib“ uurijat tegema valikuid, mis sobituvad protsessi kõige paremini.

Intuitsiooni baasil tunnetan mingit sidet nügimise teooria ja autoetnograafia vahel. Kui proovin seda tajutavat sarnasust paberile saada, siis neid puutepunkte ei tundugi nii palju – mõlemad arvestavad isikliku kogemust ning lähenevad uuritavale nähtusele inimliku empaatia perspektiivist. See ei ole iseenesest tühine seos, aga ei seleta seda, mil määral ma tunnetuslikult nende kahe meetodika ühilduvust tajun. Näiteks kuidas autoetnograafia nügib uurijat mingis mõttes moraalsemalt mõtlema ja tegutsema, aga mitte näppu vibutades, vaid rõhudes positiivsele, kollektiivsele kasule. Ja viib selles mõttes teekonnale, et laseb alustada

uurija enda isiku põhjalikust mõtestamisest ning alles siis juhatab selle enesekindluse baasilt tegutsema. Rõhutatud empaatiaga. – Metapäevik 11.03.2024

Meetod paistab „nügivat“ ka takistuste ja tõrgete olemust ümber mõtestama. Kommunikatsiooni kontekstis võiks takistusi pidada müraks. Üks laiemalt levinud viise sõnumi liikumist kirjeldada on Shannon-Weaveri 1948. aasta kommunikatsioonimudel (vt Joonis 3). Mudel juhtis tähelepanu mürale, mis sõnumi edastamise teekonnal faktoriks muutub. Müra on igasugune informatsioon, mida saatja tahtlikult oma sõnumisse ei kodeerinud, kuid mis tuleb alati kaasa väliste või sisemiste tegurite tõttu. Müra ei ole seega võimalik vältida, kuid seda saab sõnumi kodeerimisel arvesse võtta.

Joonis 3. Shannon-Weaveri kommunikatsioonimudel. Allikas: Vaarik, 2014: 13.

Minu autoetnograafilise meetodi õppimise kogemus suunas otsima lahendusi sellele, kuidas müraga toime tulla. Refleksioone analüüsid kaardistasin erinevaid sisemisi ja väliseid takistusi, mis pärssisid mind meetodi omandamisel. Takistuste identifitseerimine ning neile nime andmine võimaldas nendega tegeleda – justnimelt tegeleda, mitte neid tingimata ületada. Minu õppijakogemuse üks olulisi äratundmisi oligi see, et müra või takistuste vähendamine või nõ jõuga läbi surumine, ei pruugi olla mõttekas teguviis. Autoetnograafia tõstis esile, kuidas minu olemus ja suhe ümbritsevaga on sedavõrd subjektiivne, et isegi auditoorium, kes intellektuaalsel tasandil suhestub minuga maksimaalsel võimalikul viisil, on väliste ja sisemiste tegurite tõttu täielikust samastumisest alati kättesaamatus kauguses. Pikaajaliselt on efektiivsem hoopis tähenduste muutmine ning uute tähenduste loomine.

Nii nagu päevikute pidamine oli mulle kohati ebamugav tegevus, mis ometi aitas oluliselt terviklikuma eneseanalüüsini jõuda, võib kommunikatsiooni kontekstis müra vaadelda kui vajalikku takistust, mis stimuleerib nii saatjat kui vastuvõtjat tulema teineteisele lähemale (Vaarik, 2019). Muutma oma käitumist ning sellega oma tähendusraamistikku. Igasugune adaptatsioon eeldab plastilisust, see kehtib ka õppimise puhul nii füüsilises kui vaimses mõttes. Pisut utreeritult võiks öelda, et minu arusaam autoetnograafilisest meetodist täienes kõige rohkem siis, kui ma tundsin end sellest kõige vähem aru saavat.

Kohati on keeruline mõista, kuidas selle meetodi õppimisel progress tekkima peaks. Milles see väljendub? Pelutav tunne, kui sissekanded ei paista millestki piisavalt olulisest rääkivat ning nende omavaheline seos on hägune. Kui aga kogu oma tehtud töö ette võtan ning nõ makrotasandilt vaatan, siis hakkavad mingid otsad paistma. Vägisi meenub Daniel Vaariku vajalike takistuste kontseptsioon. Mingis mõttes on kummastav opereerida lüünklike teadmise ja kohati tunnen end nagu tarkvara testija, kes otsib nimelt ebaõnnestumisi. Täpselt ei saa endas selgust, miks selline meetodika nii võõras tundub, võib olla sead seda tööd liigselt pjedestaalile. Elus ju samuti täie kindluse baasil ei käitu, võtad selle, mis on. – Metapäevik 24.10.2023

Mainisin, kuidas kommunikatsiooni üliõpilase perspektiivist on autoetnograafia arendanud oluliselt refleksioonioskuseid ning eneseteadlikkust. Kindlasti väärivad eraldi välja toomist empaatia ja kriitilise mõtlemise arendamise aspektid, kuivõrd mõlemad on kommunikatsiooniteaduses kõrgelt hinnatud omadused. Autoetnograafia kujunemisloos mängisid empaatilised kaalutlused, võõra perspektiiviga arvestamine ning oma vaatenurga kriitiline hindamine olulist rolli (Ellis jt, 2011: 274; Kemmis ja McTaggart, 2000: 572). Meetodit tundma õppiva uurijana tajusin üha enam, kuidas need baasväärtused avalduvad meetodi teoorias ja praktikas.

[...] kuidas nõ anti-establishment hoiak ei ole võetud moe pärast, vaid sul ongi uurijana vaja arvestada neid erinevusi, mis ilmselgetes tunnustes ei väljendu, jäävad seetõttu tihti tähelepanuta ning viivad lõpuks otseses mõttes valede tulemusteni. Ja see võibki olla akuutne probleem teaduses, mida autoetnograafia meetodika leevendada aitab, kuna see võimaldab veidi personaalsemat lähenemist ja usalduslikumat sidet. Kusjuures see on hea näide sellest, miks metodoloogia ajalugu ei pruugi olla triviaalne infokild, vaid aitab seda paremini mõista. – Metapäevik 12.03.2024

Viimaks toon üliõpilase perspektiivist välja autoetnograafiaga tegelemise positiivse mõju kirjutamisoskusele. Ehkki kommunikatsiooni tudeerides olen harjunud palju kirjutama, pakkus

päevikute pidamine järjepidevat võimalust eneseväljendust treenida. Autoetnograafiline meetod seab rõhuasetuse eneseanalüüsi, empaatia, emotsioonide väljendamise, narratiivsuse ning kriitilise mõtlemise juurde. Neis raamistikutes mõtleme me minu hinnangul enamasti intuiitiivselt, seega harjutades sõnaselgust ja isikupärast stiili neis teemades, areneb märgatavalt ka uurija üldine kirjalik eneseväljendusoskus. Eriti empaatia ja emotsioonide puhul on uurija ju sunnitud akadeemilise selgusega kirjeldama abstraktsioone – sedasorti kirjutamisega tarbetekstide puhul tihti kokku ei puututa, ehkki kommunikatsiooni üliõpilase seisukohalt on tegemist olulise oskusega. Seadsin endale algusest peale eesmärgiks jälgida sissekannete puhul korrektset õigekirja, ehkki üldiselt lubasin endale isikupärast stiili ning üksikutel juhtudel lasin emotsioonil domineerida. Tunnen, et peale autoetnograafia kirjutamise perioodi jõuan veenva kirjaliku eneseväljenduseni hõlpsamalt kui varem. Seetõttu olen hakanud ka argises kirjalikus suhtluses kasutama rohkem kirjakeelt, mille tulemusel tunnen end õigekirja osas kindlamalt.

5.4 Arenemine autorina

Minu arenemist loomeautorina on eeltoodud kategooriatega võrreldes kõige keerulisem hinnata. Esiteks oli mul tööga alustades sel hetkel loomulikuna tunduv eeldus, et autoetnograafiaga tegelemisel on loometööle käegakatsutav mõju. Selle eeldusega väljale sisenemine tekitas protsessi jooksul pigem segadust ja pinget, eriti just mõju hindamise mõttes. Teine keerukus seisnes selles, et õpiprotsessi jooksul kippusid mõttelised rollid ja piirid segunema. Andmeid analüüsides ei olnud alati selge, kas ma olen mingis konkreetses etapis autor, üliõpilane, mina ise või kõik kolm korraga. Samuti ei olnud alati lihtne eristada protsessi ja tulemust, kuna ka need sulandusid paljuski üheks. Ka Chang (2011: 15) toob välja, et uurija ja uuritava positsioonide hägusus on üks meetodi peamiseid kriitikakohti. Seetõttu on autoriperspektiivist vaadatuna arengu hindamine tinglik, pigem on otstarbekas rääkida muljetest, mis autoetnograafiaga tegelemise ajal loometööga seonduvad.

Lisaks uute tekstideni jõudmisele lootsin autoetnograafia abil leida viise, kuidas loometöö olemust enda jaoks kaardistada. Loomisest kui fenomenist ei räägita minu hinnangul metatasandil eriti ning ühe kaasaja mõjukaima (TIME..., 2007) muusikaprodutsendi Frederick Rubini näitel võib öelda, et neid, kes seda asjatundlikult teevad, kiputakse müstifitseerima – õpetaja tembeldatakse prohvetiks ning õpetus ise jääb tagaplaanile. Minu arenemine loomeautorina kujunes oodatust teistsuguseks, kuna autoetnograafia protsess osutus

luuletekstide suhtes pärssivaks. End kirjutama survestades oli tulemuseks peaaegu alati igav ja trafaretti kalduv produkt. Inspiratsiooni ootama jäädes jäi luule telg aga ülejäänud töö suhtes proportsionaalselt alakajastatuks. Kinnistus arusaam, et minu jaoks on loometeksti kirjutamine üldjoontes juhusest sõltuv protsess, mida saab mingil määral planeerida, kuid mille üle kontrolli kehtestamine on sedavõrd valuline, et muudab kogu pingutuse sügavalt mõttetuks.

Esimest albumit välja andes oli lugude viimaseid lihve tehes selline tunne, et ma sööks pigem klaasi kui teeksin need viimased 5%. See tunne on nüüd tagasi, ainult et mul on umbes 5% materjalist koos. – Luulepäevik 14.11.2023

Ostan kontoritarvete poest kaks uut musta tindipliatsit ja lähen rongile. Tunni pärast astun rongilt maha, kõnnin 3km metsa sisse jääkülma majja. Natuke veel. Toon kaevust vee, kuurist puud, pühin suurema tolmu ja soojendan toidu. Natuke veel, kohe valmis. Kaminas tuli käib, keedan teed, panen õige muusika. Nii, kõik on paigas, istun laua taha ja hakkam tegelema. 1,5 tundi hiljem on paberil ainult:

viis viimast

ajurakku

neid kunagi ei kutsuta lauda

kui siin peaks jutt autoetnograafia peale minema

ja nii nad võivad rõõmsasti laulda... – Luulepäevik 16.02.2024

Samas valmis autoetnograafiaga tegelemise perioodil ka selliseid luuletusi, mida pean õnnestunuks, õpiprotsess lihtsalt näitas selgelt, et olen loometegevuse enda jaoks mõtestanud sellisel viisil, mis ei salli tagant kihutamist. Kui muudes aspektides juhtis õpikogemus tähendusraamistikku muutustele avatud olema, siis loomingu osas ei leidnud ma viisi, kuidas endale harjumuspärasest kaootilisest loomemeetodist uute tähendustega ümber mõtestada. Võimalik, et olen seda tegevust harrastanud liiga pikalt sama lähenemisenurga alt. Igal juhul jõudsin üsna veendunud järeldusele, et ma ei hakka tõenäoliselt kunagi korrapära alusel luuletekstide loomisega tegelema, kuna nii muutub protsessi iseloom töösarnaseks. Loomingulise eneseväljendusega tegelemisest ootan ma aga eskapistlikku kogemust, mis pakuks vaheldust ja värskendust argieluga seonduvale, mitte ei imiteeriks seda.

Nagu alapeatükis 5.1 mainitud, jõudsin ühel hetkel arusaamiseni, et vajan terviklikumat arusaama autoetnograafiast üldiselt, peale mida süvenesin taas õppematerjali. Selle tulemusel suurenes enesekindlus terve õppeprotsessi suhtes. Proovisin sama lähenemist, et analüüsida

tõrget loometöö ja autoetnograafia vahelises seoses. Nägin, et esiteks oli minu jaoks nende kahe nähtuse vahel tähenduslikku sidet lihtsalt raske leida. Puutepunkte leidub hulgaliselt, eelkõige eneseväljenduslikes aspektides, ent minu isiklikus tähendusraamistikus olid need seosed tühjad, butafoorilised. Lisaks mõistsin, et see, mis mind viimastel aastatel loometegevuse juures üldse köidab, ongi sundimatus ja orgaaniline mõtete süntees. Allumatus protsessitehnikatele paistab seega üsna paratamatu osana sedasorti loometegevusest.

*Kui ma nüüd mõtlen sellele, mis osa ma kirjutamise juures naudin, siis see on suuresti see moment, kui mul on juba selge, et „siit tuleb“, ma tunnen, kuidas õiged fraasid kihisevad peas ja mul tuleb need lihtsalt konksu otsa saada ja paberile ajada. Ilmalõpu tekstis [vt Lisa 3] piisas sellest, et mul oli peas Hasso Krullilt laenatud fraas „ilmalõpp teeb südame soojaks“ ja sisuliselt teadsin kohe, milline see mõnusalt dekadentlik tänapäevane maailma lõpp on, mille vaatamine südame alt soojaks võiks teha. Olen üritanud, aga ei suuda sellist teksti kuidagi šablooni järgi teha, umbes et võtame nüüd paar tegelaskuju, seome argielulised ilmingud millegi tohutult tähenduslikuga, siis toome sisse midagi popkultuuris kõnekat jne. See peab ise tulema. Isegi kui valemi järgi oleks võimalik kvaliteetset produkti toota, siis see olekski svenlõhmuslik produkti tootmine. Teed, aga ei naudi. Tihti on reisilt naastes ka nii, et oled endale igasugused muljed sisse imenud ja kodus ainult kalasta mõtted paberile. Ja see õnnega oma peas olemise moment on vist minu jaoks kõige parem osa. Mingi praktilise või professionaalse teadmise omandamine on jällegi teistsugune protsess. See peab esiteks olema efektiivne, seega ei saa mingit ise tulemist ootama jääda. Kui esmane arusaam on olemas, siis kõrvutad seda kohe olemasolevaga, uurid sarnasusi-erinevusi, kaevud sügavamale, lood seoseid... jube rapsimine. Rapsimist ei naudi. Tegelikult ongi vist nii lihtne. – Luulepäevik
18.04.2024*

Kuigi loometekstide hulgas käegakatsutavat progressi ei toimunud, pean õppeprotsessi mõju loometööle siiski väga väärtuslikuks, kuna tajusin suurt arengut enese identiteedi mõtestamisel. Nagu Chang (2008: 52) välja toob, aitab autoetnograafia uurijal mõista sisemisi ja välimisi tegureid, mis omakorda aitab paremini mõista tervet sotsiaalset ja kultuurilist konteksti, milles ta asub. Usun, et nii kasvab ka empaatia oma auditooriumi suhtes, mis võimaldab loovkirjutamisel tekitada tabavamaid äratundmiskohti ja lugeja suuremat samastumist looga. Isiklikult tunnen, et enese ja maailma suhte revisjon tõi mu mõtlemisse vajalikku värskust, mis võimaldab leida kirjutamiseks huvitavamaid teemasid ja vaatenurki. Sellises loometöö etapis, kus töötada tuleb tähtaegade surve all, ei ole autoetnograafia minu kogemuse põhjal viljakas meetod. Pigem võiks autor seda näha kui täiendkoolitust, pikaajalist investeringut iseendasse.

Seega ei saa ma väita, et autoetnograafiaga tegelemise tagajärjel leidis minu jaoks aset märgatav arenguhüpe loomeautorina. Otsest paralleeli ei olegi ilmselt mõistlik oodata, sest ka teised loovkirjutamist arendavad tööriistad toimivad ajapikku, kui on jõudnud tekkida süntees uutest ja vanadest ideedest ja tehnikatest. Valisin selles bakalaureusetöös loometöö rakursi, kuna see võimaldas mul uut meetodit õppida tuttavas raamistikus. Seitse kuud kestnud perioodi järel saan öelda, et autoetnograafia aitas kindlasti loometöö olemust minu jaoks mõtestada. Kui tahta tõepoolest hinnata minu arenemist autorina, peaks seda tõenäoliselt tegema natuke pikema aja jooksul. Näiteks peale mõne raamatu lugemist on keeruline otseselt välja tuua, kas ja kuidas toimus sõnavara arenemine. Sellest aga ei järeldu, et lugemine sõnavara ei arenda.

5.5 Autoetnograafia koostamise protsess Mezirowi nelja õppimisfaasi raamistikus

Selles alapeatükis toon oma uurimispäevikutest välja lõigud, mis sobivad kirjeldama autoetnograafia kirjutamise kogemust läbi Mezirowi nelja õppimisfaasi. Piirdun ülevaatlikkuse huvides kahetasandilise eristusega: esimene ja teine õppimisfaas, kus toimus olemasoleva teadmise kinnitamine ning seejärel kolmas ja neljas faas, kus võib täheldada muutuseid olemasolevas tähendusraamistikus. Kasutan Mezirowi 1978. aasta uuringus sõnastatud astmestikku, et tuua paralleelele oma õppimiskogemusega.

5.5.1 Olemasoleva teadmise kõrvutamine ja kinnitamine

Päevikutega alustamise faasis tundsin tihti, et pean end kuidagi „käima saama“, ent olin frustreritud sellest, et sel perioodil oli sissekannetes raske jõuda soovitud sisukuseni. Alljärgnevas lõigus peegeldub pörkumine olemasoleva teadmise (kirjutatu peab olema sisukas) teadmise (mis oli sel perioodil vähehaaval tekkimas (sisukus ei teki tingimata kohese loomepalanguna, selleni peab jõudma).

Kirjutamisest kirjutamine – eriti kirjutamine kirjutamise pärast – võiks minu arvates jääda nendele, kes on nõ substantsist juba nii palju kirjutanud, et selline metakirjutamine oleks ka õigustatud. Muidu on tunne, et ma alustan tagantpoolt, järelsõnast vms. Eks siin helendab muidugi pisike paradoks, sest kui substantsist pole kirjutada, tuleb kirjutada selleks, et see va kirjutamine käima saada. Meistril on rohkem ebaõnnestumisi kui sellil proovimisi jne. [...]

Parem oleks, et see meetod siis ka kuhugi välja viiks, kevadeks võiks olla mingisugune vastus küsimusele „kui palju kirjutamist peab kirjutaja kirjutama, et kirjutatud saaks“. – Metapäevik 01.10.2023

Mezirow tõi välja, et esimestes faasides on tavaline, et teadmine, mis olemasoleva tähendusraamistikuga ei ühildu, jäetakse kõrvale või tõlgendatakse läbi eituse (Mezirow, 1997: 7). Ülaltoodud sissekandes paistab see välja meeleoludes nagu „see, mida ma teen, pole mõttekas“, „alustan vales kohast“ ja „see peaks jääma kellegi teise tööks“. Samas on välja toodud ka tundmus, et „meistril on rohkem ebaõnnestumisi kui sellil proovimisi“, seega teoreetiline arusaam, et selle meetodiga on võimalik sihile jõuda, oli olemas. Samuti osutab see Mezirowi muutuste teekonna neljandale astmele „mõistmine, et õppijaga sarnast rahulolematust ja muutumisprotsessi kogevad ka teised“, kuna lause „meistril on...“ näol on tegemist käibefraasiga, mis viitab, et tegemist on jagatud kogemusega. Nähtavasti paistis see teadmine sissekande kirjutamise hetkel aga muserdavana, mistõttu peegeldub selles sissekandes tõrksus mugavustsoonist väljumise suhtes.

Luulepäeviku pidamine on mulle väga võõras tegevus. Need kaks nagu ei sobi tunnetuslikult teineteise ruumi. Analüütiliselt saan ma aru, et päevik on kasulik ja arendav, aga mingid väljakujunenud stampmõtted hakkavad vastu töötama. Peamiselt on need kinnistunud arusaamad ja stereotüübid loomisest ja loomingust üldiselt - kuidas see kõik peaks olema vaba ja struktuuri kohaldamine on ahistav, pärssiv. – Luulepäevik 28.09.2023

Ka selles sissekandes peegeldub Mezirowi poolt sõnastatud tõdemus, et olemasolevast tähendusraamistikust väljaspool asetsevad mõtted lükatakse õppija poolt harilikult tagasi. Samas on lõigus täheldatav eneserefleksiooni kandev roll oma kallutatuse teadvustamisel. Mezirowi muutuste teekonna astmetest on siin silmatorkavad nii „vastuolu tajumine“ kui „eneseanalüüs koos süü- või häbitundega“, kuna ratsionaalne teadvustamine, et protsess on arendav, ei vii koheselt sisemise muutuseni. See teadvustamine kuulub ka „olemasolevate eelduste kriitilise hindamise“ juurde.

Võib-olla lihtsalt otsin vastuolusid, aga mulle tundub, et kõige ebakindlamalt tunnen end siis, kui arvan end jõudvat mingi uue mõistmiseni. Kirjutan mõtted üles ja siis mõne aja pärast ei usu enam üldse, et millestki aru sain. Siis loen veel teooriat ja peas käib kassi-hiire mäng, kus materjal kohati kinnitab mu arusaama ja kohati vaidleb sellele vastu. [...] Kui alguses otsisin võimalikult erisugust materjali, siis nüüd ma olen sellest loobunud, sest eri autorite virrvarr tekitab peas liiga palju segadust. – Metapäevik 16.11.2023

Siin võib täheldada „olemasolevate eelduste kriitilist hindamist“ ning „eneseanalüüsi koos süüja häbitundega“, kuid ka liikumist „tegevusplaani koostamise“ astme poole. Siinkohal toimub see veel eituse kaudu, jättes autoetnograafia materjale otsides autoreid kõrvale, kuid seegi on tegevuskava. „Uute rollide, suhete ja tegevuste avastamise“ aste on samuti esindatud ning sissekanne illustreerib, kuidas nende rollide vahel laveerimine on vaevaline.

Minu 2023. aasta sügise sissekannetes oli läbivateks motiivideks segadus, arusaamatus ja eneses kahtlemine. Mezirowi muutuste teekonna astmete vaatest oli kõnekas see, kuidas puutudes mõne uue astmega kokku, oli peaaegu alati reaktsiooniks tagasilikumine esimese astme ehk vastuolu tajumise juurde. Lähtudes isiklikust autoetnograafia koostamise kogemusest, pean oluliseks märkida, et kui autorid tutvustavad õppematerjalis mingeid arengustruktuure, mida esitletakse astmete, faaside või muu hierarhilise süsteemina, ei mainita tihti seda, kuidas õppimiskogemuse juurde käib ka tagasilangus. Kuigi regress võib mõjutada õpimotivatsiooni ja enesekindlust, ei tähenda see, et näiteks seitsmendalt astmelt tagasi teisele langedes on vahepealne vaev olnud asjatu. Sisuliselt on tegemist olemasoleva teadmise kinnitamisega, mis on transformatiivse õppimise teooria kontekstis oluline nimelt seepärast, et uus teadmine ei saa tekkida tühjale kohale, vaid vajab haakumiseks pinda olemasolevas tähendusraamistikus (Mezirow, 2003: 60–61). Näiteks väide „autoetnograafia aitab avada endas uusi külgi“ on kriitilise uurija jaoks mõttekas ainult siis, kui tal on alusarusaam, mida autoetnograafia endast kujutab ning mil viisil võib uute külgede avaldumine toimuda. Kuna autoetnograafia nõuab uurijalt põhjalikku refleksioonide analüüsi, siis minu hinnangul on tajutava tagasilanguse momente palju. Seega arengus tajutav edasi-tagasi liikumine on normaalne õpiprotsessi osa.

5.5.2 Muutused tähendusraamistikus

Päevikupidamise väljale sisenesin nõ valmis mõeldud identiteediga. Kuna järjepidev sissekannete tegemine annab uurijale justkui ühe sisemise monoloogi lisaks juurde, siis saab märkmetest peegel, mis aitab enda juures näha mõningaid seni tähelepanuta jäänud külgi. Sel põhjusel on refleksioon tööriistana asendamatu nii transformatiivse õppimise kui autoetnograafia seisukohalt.

Arvasin, et mu side sisekosmosega on hea, peaaegu „valmis mõeldud“. Loometöö on samuti iseendast võtmine, Lotman ütleb, et sellepärast kunstnikud surevadki noorelt – nad kulutavad

end ära. Pean tunnistama, et praegu päevikupidamise protsessis on üllatav, ja kohati naljakas, näha, kuidas märkmetest tekib pilt enda kohta, mida varem pole osanud näha või olen näinud teisiti. Inimene pole saar, vaid Tallinn on ta, mis valmis ei saa. – Metapäevik 09.10.2023

Ülaltoodud lõigus väärib Mezirowi astmetest esile tõstmist „uute rollide, suhete ja tegevuste avastamine“, kuna sellel hetkel oli uue identiteedikillu märkamine tõepoolest üllatav. Nagu eelpool mainitud, järgnes sellele sissekandele tagasipöördumisi, kus tõrjusin aktiivselt muutuseid oma senises tähendusraamistikus, ent olen alati tundnud, et see sissekanne tähistas muutusele avanemise alguspunkti. Transformatiivse õppimise teooria pakub siin seletuse: lause „loometöö on samuti iseendast võtmise“ annab mõista, et leidsin enda jaoks sideme olemasoleva teadmise (loometöö) ja uue (autoetnograafia) vahel. Uus teadmine leidis pinnase haakumiseks. Autoetnograafia ja loometöö vahelised sarnasused võivad teoreetiliselt küll ilmselged olla, kuid isiklik äratundmishetk pakkus siinkohal võimalust tähenduslikuks suhteks.

Ma ei tuleks selle pealegi, et end väljapoole luuletajana identifitseerida või esitleda. [...] Mõni aeg tagasi tutvusin aga ühe portugallasest ränduriga, kes ulatas mulle oma visiitkaardi. Sellel seisis ainult ta nimi ja all fraas „poet & vagabond“. Olin sellest visiitkaardist igas võimalikus mõttes intrigeeritud ning keerutasin seda näpu vahel, kui ühel hommikul uuendasin oma profiili töövõtuportaalis, kust vabakutselisena peamised tööotsad saan. Meenutades Picasso ütlust suurepärase kunstnike kohta, otsustasin selle fraasi oma profiilile „varastada“. Olin siiralt üllatunud, kui vaid paar päeva hiljem võttiski minuga ühendust klient, kes otsis poeeti, kel soovitatavalt oleks ka teised minu oskused varamus. [...] Kui erinevad oleks mu loomingulised avantüürid olnud, kui algusest peale selle portugallase kombel end esitlenud oleksin. Kindlasti kõige olulisem visiitkaart mu elus. – Luulepäevik 02.02.2024

Selles lõigus saab ühest vanast rollist mu elus ümbermõtestamise kaudu uus. Märgiline on see, et uus teadmine ei seisnenud seni teadmata info omandamises, vaid vaatenurga liigutamises. Minu arvates rõhutab see Mezirowi teooria kontekstis taas eneseanalüüsi osa tähendusraamistiku muutmisel. Adresseerides oma varasemaid käsitlusi võib uusi tähendusi leida juba olemasolevast. „Uue perspektiivi integreerimine tähendusraamistikku“ astme juures polegi ehk oluline uue ja vana perspektiivi piir, kuivõrd see hägustub efektiivse integreerimise tagajärjel iseenesest, oluline on olla üldiselt avatud muutustele raamistiku sees.

Leian, et autoetnograafia koostamise protsessi on võrdlemisi lihtne paigutada Mezirowi õppimisfaaside raamistikku. Ülaltoodud näidetele võiks leida veel hulgaliselt lisa.

Autoetnograafia ja transformatiivse õppimise teooria ühilduvad omavahel hõlpsalt ning minu hinnangul on autoetnograafiaga tegeleva bakalaureuseastme uurija jaoks Mezirowi teooriaga tutvumine väärtuslik. See täiendab arusaama eneserefleksiooni ja -analüüsi rollist ning annab algajale uurijale enesekindlust, kui akadeemiline maastik tundub pelutav. Uurijal ei ole minu hinnangul otseselt tarvilik oma andmeid Mezirowi teooria kaudu analüüsida, ehkki see ei tule kindlasti ka kahjuks. Oluline on mõista teooria lähtekohti. Arusaam sellest, et oma tähendusraamistiku muutmine on aktiivset tööd nõudev protsess, võib aidata avardada viisi, kuidas uurija uut infot vastu võtab. Sisemiste konfliktide, takistuste ja süütunde liigitamine õpiprotsessi normaalseteks ja isegi konstruktiivseteks etappideks on kahtlemata julgustav. Minu jaoks oli päevikute pidamine võõras tegevus ning Mezirowi (või ehk mõne muu) õppimisteooriaga tutvumine oleks algfaasis tõenäoliselt vähendanud enesesüüdistamist ning rumineerivate tundmuste teket.

5.6 Esinemine luuleõhtul Tarslämm

Luuletuse esitamine publikule on oluline etapp luuletuse elukaarest. Autor saab oma loometöö ette kanda täpselt sellisena, nagu ta seda soovib ja parimaks peab, andes hääleaparaadi, näoilme ja žestidega edasi tema jaoks olulisi nüansse. Publik annab vastu vahetut tagasisidet, mis luuleprõmmu formaadi puhul on väljendub saadud punktisummas, aga ka saali reaktsioonides. Enda autoetnograafia koostamise perioodi ajal valminud luuletusi kandsin ette 14. märtsil üritusel Tarslämm.

Tarslämm on luuleprõmmu (ingl k *poetry slam*) stiilis peetav etlemisvõistlus, mida eristab tavalisest luuleõhtust rangem reeglistik ning võistluslikkus (Somers-Willett, 2005: 52). Igal esinejal on omaloomingu lugemiseks kolm minutit esimeses voorus ja kaks minutit teises, edasipääsejate voorus. Aksessuaare, muusikainstrumente ega grimmi kasutada ei tohi, küll aga on lubatud lugeda tekste paberilt või seadmest. Publik hindab esinejaid kümne palli süsteemis. Tarslämm kujutab endast riikliku luuleprõmmu Tartu eelvoorude seeriat, seega eelvoorude võitjad kohtuvad riiklikus finaalis, mille võitja esindab Eestit Euroopa luuleprõmmul.

Valides luuletusi, mida 14. märtsil esitada, oli minu olulisim kriteerium see, et luuletused oleks valminud autoetnograafia kirjutamise perioodil. Nagu eelnevalt mainitud, siis tegemist ei olnud tekstide hulga mõttes väga viljaka perioodiga, seega valida oli umbes 30 luuletuse vahel. Järgmine kaalutus seisnes teemade valimisel. Minu kogemus näitab, et Tartu ja Tallinna publik

on üsna erinev nii vanuse kui maitse-eelistuste poolest. Utreeritult võiks öelda, et Tallinnas hinnatakse teravust ja kuiva huumorit, samas kui tartlased armastavad pisut rohkem sügavust ja hingestatust. 2023. aasta Euroopa luuleprõmmu meister Joonas Veelmaa kirjutab (Veelmaa, 2023):

Tahad olla medaliga luuletaja? Vali teemaks diskrimineerimine. Vali trauma. Vali klassivõitlus. Ole emotsionaalselt ülepingestatud. Manipuleeri publikuga. Ütle, et järgneb väga isiklik tekst. Nuta laval. Pühenda tekst varalahkunud sugulasele. Lisa lihtsaid riime ja nuta siis. Mine endast välja. Nuuksu rõõmust. Anna endast kõik. Lagune laval tolmuks. Kummarda. Nopi punktid.

Poliitiline, protestimeelne ja ülimalt harras tekst käib traditsionaalselt tõepoolest nende ürituste juurde (Somers-Willett, 2005: 52). Luuleprõmmu tegelikkus on aga see, et iga kord istub saalis pisut erinev publik, kes asuvad just käesolevas hetkes. Seetõttu ei pruugi püüdlus publiku eelistusi aimata sugugi mõttekaks osutuda. Lisaks paneb liigne kaalutlemine ja võidusoov üritusel osalemisele lisapinge, mis võib esinemiskogemuse ebameeldivamaks muuta. Sellest lähtuvalt valisin neli lihtsat luuletust (vt Lisa 2), millest teadsin, et nende ettekandmine pakub juba iseenesest rahuldust.

Autoetnograafilise meetodi uurimine ei mõjutanud tajutavalt mu etlemise laadi ega luuletuste iseloomu. Seda ootust ei olnud ma ka seadnud, kuivõrd selline ootus ei paista meetodi suhtes õigustatud. Küll aga täheldasin kohal olles, et olin oma ettekande osas enesekindlam kui varasematel kordadel. Minu ettekanne sai saalilt üsna jaheda reaktsiooni ning keskpärased punktid – harilikult üsna ebameeldiv tulem. Sel korral olin aga ise asjade kulgemisega igati rahul, kuna olin enda jaoks läbi mõelnud, miks ma esinema lähen, miks ma selle materjali valisin ja mida ma ürituselt ootan.

Jälginud teiste luuletajate tekste ja etlemise laadi, jäi mulje, et autoetnograafia võiks potentsiaalselt mitmele neist huvi pakkuda. Paar ettekannet tegelesid väga sügavuti nõ hinge ja rikka siseelu teemadega, millele just see meetod oma refleksiivsuse ja eneseanalüüsi läbi palju tähelepanu pöörab. Kitsalt loometöö kontekstis vaadatuna on selle meetodi viljad tõenäoliselt kiiremad paistma, kui autori loomingus esineb rohkelt sisekaemuslike momentide sõnadeks materialiseerimist.

5.7 Järeldused ja neil tuginevad soovitusel bakalaureuseastme uurijale autoetnograafilise meetodi kasutamisel

Selles alapeatükis koondan oma õpiprotsessi kogemuse kokku õppimissoovitusteks, mis võiksid minu hinnangul aidata autoetnograafilisest meetodist huvituvat uurijat. Soovitusel on eelkõige mõeldud bakalaureuseastme üliõpilastele, kes soovivad autoetnograafilist meetodit kasutada uurimistöös. Tegemist on ülevaatliku alapeatükiga sellest, mida isiklikult esmatahtsaks pidasin, kuid kuna igapäevase õpistiil on erinev, tasub terviklikuma sissevaate saamiseks tutvuda ka ülejäänud tööga. Selles töös on esindatud ainult üks lähenemine autoetnograafia paljude võimalike vormide seast.

Meetodi sobivus

Esmalt tasuks analüüsida, kas autoetnograafia on mingi konkreetse uurimistöo tarvis üldse mõttekas meetod. Autoetnograafia ei kuulu üliõpilastöodes enim kasutatavate meetodite hulka. See on võrdlemisi hiljuti välja arenenud (Adams jt, 2017: 2) ning seda meetodit on peetud äärmuslikuks, kuna see ei tunnista paljusid traditsioonilisi sotsiaalteaduslikke väärtuseid ja eelduseid (Anderson, 2006: 377). Uurija ja uuritava suhe on klassikalise teaduskäsitluse mõttes hägune (Chang, 2011: 15). Seetõttu on uurijal kahtlemata lihtsam jääda levinumate andmekogumise ja -analüüsimeetodite juurde, mille teadusväärtus on laiemalt aktsepteeritud ning kus distsipliini sees esineb vähem pingeid. Lisaks tuleb arvesse võtta, et autoetnograafia, ja etnograafilise uurimise puhul üldiselt, esineb palju määramatust – lõpptulemust on väga raske ennustada, palju sõltub protsessist ja sellistest faktoritest, mida uurijal on keeruline kontrollida (Atkinson, 2009: 21). Neil põhjustel võib autoetnograafia osutada mõne uurija jaoks liiga ebamugavaks või -sobivaks meetodiks. Samas leidub alati inimesi, kellele äärealad huvi pakuvad ning isiklikult leian, et meetod muutub seda paeluvamaks, mida rohkem ma sellega tegele olen.

Teooria käsikäes praktikaga

Autoetnograafia tugevuste ja eripärade rakendamiseks on oluline mõista selle teoreetilisi lähtekohti. Meetodi sees esineb eri koolkondi, alaliike ning ka õppematerjali autorite vahelisi lahkarvamusi. Seetõttu võib esialgu olla otstarbekas jääda paari mõjukama autori käsitluste

juurde, et end mitte üle koormata. Peale baasteadmiste omandamist on lihtsam mõista ka spetsiifikasse kalduvaid autoreid ja käsitlusi. Teooria õppimise ajal võib aga andmekogumisega alustada, isegi kui uurija jaoks ei ole veel täpselt selge, kuidas ta seda tegema peaks. Refleksiivsuse ja eneseanalüüsi nõue kehtib autoetnograafia puhul igal juhul ning andmekogumine on siinkohal arendav ja vajalik.

Eneseanalüüs ja -refleksioon – meetodi kvintessents

Minu autoetnograafia kujunes laadilt refleksiivseks, mis tähendab, et vaatlesin ennast meetodi õppijana ning annan uurimistöös edasi peamiselt eneses tekkinud muutusi, mida andmekogumise ja -analüüsi teel olen suutnud fikseerida. Ehkki on ka palju teistsuguseid vorme, mida autoetnograafia võtta võib (Ellis jt, 2011: 278), on eneseanalüüs ja -refleksioon alati selle meetodi keskmes. Uurijal tuleb mõista oma kallutatuseid ja nende päritolu – kuidas tema kultuurikeskkond, väärtused ja maailmapilt mõjutavad suhet nähtustega, millest ta kirjutab või mida kujutab. Missuguseid rolle uurija oma elus täidab ning kas need annavad talle eeliseid või seavad takistusi. Autoetnograafia autoriks olev uurija loob uut teadmist enese põhjal ja hoiab end uurimuse osana nähtaval. Põhjalik enesevaatlus eeldab avatust, ausust ja siirust.

Aus, avatud, haavatav

„Ole enda vastu aus“ võib kõlada kulunud väljendina, ent arvestades eneseanalüüsi ulatust, mida autoetnograafia eeldab, on seda asjakohane siiski taas korrata. Näiteks pävikupidamisel võib endast ühel hetkel moodustuda kuvand, mida ei ole otseselt meeldiv tajuda. Teisi inimesi oma narratiivis jäädvustades tuleb samuti kindel olla, et see on kõige tõesem versioon nendest, mitte ebatõlgenduste tagajärg. Avatuse all pean silmas avatust kõigele uuele, kuid eelkõige ebaõnnestumistele. Nähes iseend ebameeldivast küljest või mingi protsessi juures ebaõnnestumas, võib tekkida loomulik soov andmeid korrigeerida, ilustada. Nii pidurdab uurija aga paratamatult oma arengut, seda enam, et tajutav ebakõla võib tegelikult tuleneda kallutatud tõlgendusest, mida uurija enese juures tähele ei pruugi panna. Lubades enesel olla haavatav ja ebatäiuslik areneb uurija kiiremini, kuna selline meelestatus on teatud mõttes ausa eneseanalüüsi eeldus.

Uue õppimine tuttava kaudu

Autoetnograafia annab autorile võimaluse sobitada oma ainukordne elukogemus akadeemilise töö konteksti (Ellis jt, 2011: 276; Marechal, 2010: 43; Adams jt, 2017: 3). Tegemist on väga uurijasõbraliku meetodiga selles mõttes, et uurija saab oma huvid ja tugevused siduda isikliku eluga. Eestis on autoetnograafilisel meetodil tehtud üliõpilastöid teiste hulgas näiteks prügisukeldujatest (Menets, 2019), filateeliast (Pae, 2022), joogast (Tuul, 2023) ja tänavamuusikute praktikatest (Kullo, 2016). Selles töös sidusin meetodi õppimise oma loometegevusega, tänu millele sain õppida tuttavas raamistikus. Peale seitsme kuu kestel autoetnograafiaga tegelemist selgus, et kitsalt loomeautori perspektiivist vaadatuna oli autoetnograafia tajutav mõju luule kirjutamisele tagasihoidlik – nagu esimeses punktis mainitud, etnograafilise uurimuse tulemused on ettearvamatud. Algaja uurija saab tuttavast raamistikust aga tuge ja indu ning oma ainukordse vaatenurga esitamiseks on autoetnograafia hea meetod sõltumata tulemustest.

Loovus

Autoetnograafia on paindlik meetod, mis võimaldab väga loovat lähenemist. Andmeteks võib olla sisuliselt igasugune sisend. Kui sõnu on parasjagu raske leida, võib appi võtta fotod, joonistused, muusika jne. Uurija saab katsetada kõikvõimalike vormidega, sisend võib sealjuures tähenduslikuks muutuda alles analüüsiprotsessis. Ka tähenduse puudumine võib osutuda kõnekaks ja viidata mingile uurija omadusele, mis väärrib omaette analüüsi. Autoetnograafiat saab käsitleda loovmeetodina, seega igasugune eksperimenteerimine on omal kohal.

KOKKUVÕTE

Minu bakalaureusetöö eesmärk oli anda sama astme üliõpilastele praktiline sissevaade sellest, mida kujutab endast autoetnograafiline meetod ning kuidas näeb välja selle omandamine ning autoetnograafia koostamine. Selleks pidasin seitsme kuu jooksul uurimispäevikuid, kus vaatlesin enda õpiprotsessi läbi kahe minu jaoks olulise rolli, üliõpilase ja loomeautori oma.

Töös selgitan esmalt metodoloogilise suunaga tööde väärtust teaduses. Metateadus aitab välja selgitada olemasolevate meetodite puuduseid ning pakub viise nende täiustamiseks ja mitmekesistamiseks. Metodoloogiate arendamine aitab neil relevantsetena püsida ning panustab üldisesse teaduskvaliteeti. Autoetnograafia, nii nagu paljud teised uurimisviisid, ongi olemuselt metodoloogia arendamise tagajärjel välja kasvanud.

Autoetnograafia on kvalitatiivne meetod, kus uurimisfookus on uurijal endal ning tema suhtel maailmaga. Uuriija on korraka nii vaatluse objekt (vaatlusalune) kui subjekt (vaatleja), kes püüab isiklike kogemusi süstemaatiliselt kirjeldada ja analüüsida, et mõista laiemat kultuurilist konteksti. Kuna uurija isik on tööga täielikult läbi põimunud, on meetodi keskmes eneseanalüüs ja -refleksioon. Meetodi eestkõnelejad rõhutavad, et autoetnograafiat tuleb eristada autobiograafiast ning vahe seisneb eelkõige teoreetilistes ja empiirilistes lähtekohtades, mis põhjendavad uurimisviisi teadusväärtust. Autoetnograafia koostamiseks on palju formaate ja vorme. Minu autoetnograafia on liigilt emotsioone esile kutsuv ja vormilt refleksiivne.

Paigutasin oma õpikogemuse Mezirowi transformatiivse õppimise teooria raamistikku, et näha, kuidas minu kogemus suhestub klassikalise täiskasvanute õppimisteooriaga. Mezirowi teooria tuum on väljakujunenud tähenduste muutmise teel õppimine. Analüüsis selgus, et minu õpikogemus on transformatiivse õppimise teooria läbi edukalt kirjeldatav ning teooria on sobilik autoetnograafilist meetodit täiendama.

Bakalaureusetöö järgib raamistuselt autoetnograafilise meetodi norme. Autoetnograafia on korraka nii andmekogumise kui -analüüsimeetod. Analüüsis reeglina kodeerimist ei kasutata, kuid uurijal tuleb siiski andmestik süstemaatiliselt koguda ja korrastada. Selles töös on andmeteks minu uurimispäevikud, mille analüüsimise tulemuseks on käesolev uurimus.

Autoetnograafiaga tegelemine hõlmas endas põhjalikku eneseanalüüsi, mis viis progresseeruvalt ka keskkonna analüüsi ja mõtestamiseni. Avastasin, et mind aitab õppimise

juures mind mõjutavate sisemiste ja väliste tegurite tundmine. Varasemast enam avaldus enesekindluse olulisus õpiprotsessi juures. Autoetnograafia ja transformatiivse õppimise teooria aitasid mõtestada protsessi kestel tekkivaid takistusi selliselt, et need ei muutuks arengut pärssivaks. Kirjeldasin oma arengut refleksiooni-, kirjutamisoskuse, kriitilise mõtlemise ja empaatia vallas ning tõin näideteks väljavõtteid päevikutest, et lugejal tekiks arusaam, kuidas ma protsessi tajusin.

Loomeautori perspektiivist osutus autoetnograafia mõju hindamine keerukaks. Minu kogemuse põhjal seisnes autoetnograafia kõige tähendusrikkam side loominguga selles, kuidas meetodi õppimine mõjutas mu üldist enesearengut. Kuigi tajusin isiklikult autoetnograafia puhul tugevamat sidet üliõpilase, mitte autori perspektiiviga, on meetodil loometegevusega siiski palju puutepunkte ning üldjoontes pean meetodi õppimist väärtuslikuks ka autori vaatenurgast.

SUMMARY

The aim of this bachelor's thesis was to give other baccalaureate level students a practical insight of autoethnographic method, its learning process and what to expect when producing an autoethnography. For this purpose, I kept research diaries over a period of seven months, in which I observed my own learning process through the two important roles in my life – the role of a student and the role of a creative author.

In this thesis, I first explain the value of methodologically oriented work in science. Metaresearch helps to identify the shortcomings of existing methods and offers ways to improve and diversify them. Developing methodologies helps to keep them relevant and contributes to the overall quality of science. Autoethnography, like many other forms of research, has grown out of the development of methodology.

Autoethnography is a qualitative research method where the focus of the research is on the researcher and their relationship with the world. The researcher is both the object of observation and the observer, who seeks to describe and analyse personal experiences in a systematic way in order to understand the wider cultural context. As the researcher's person is fully intertwined with the work, self-analysis and self-reflection are at the heart of the method. Advocates of the method emphasise that autoethnography must be distinguished from autobiography, and that the difference lies primarily in the theoretical and empirical premises that underpin the research value of the method. There are many formats and forms of autobiography. My autoethnography could be described as evocative and reflexive.

I placed my learning experience within the framework of Mezirow's transformative learning theory to see how my experience related to classical adult learning theory. At the core of Mezirow's theory is learning through the transformation of established meanings. The analysis revealed that my learning experience can be successfully described through transformative learning theory and that the theory is suitable to complement the autoethnographic method.

The framework of the thesis follows the norms of the autoethnographic method. Autoethnography is both a data collection and data analysis method. The analysis does not, as a rule, involve coding, but the researcher must still systematically collect and organise the data. In this work, the data are my research diaries, the analysis of which results in this study.

Engaging in autoethnography involved an in-depth self-analysis that progressively led to an analysis and understanding of the environment. I discovered that being aware of the internal

and external factors that influence me helps me in my learning. The importance of self-confidence in the learning process became more apparent than before. Autoethnography and transformative learning theory helped me to establish a mindset, where obstacles are seen as part of the process and not necessarily as hindrances to development. I described my own development in reflection, writing, critical thinking and empathy, and gave examples from diaries to give the reader an idea of how I perceived and went through the process.

From the perspective of the creative author, assessing the impact of autoethnography proved difficult. In my experience, autoethnography's most meaningful connection to creation was how learning the method affected my overall self-development. Although I personally felt a stronger connection with autoethnography from the perspective of the student rather than the author, the method still has many points of contact with the creative process, and overall I found that learning the method is valuable from the author's perspective as well.

KASUTATUD ALLIKAD

Adams, T. E., Ellis, C. ja Jones, S. H. (2017). Autoethnography. J. Matthes, C.S. Davis ja R.F. Potter (toim), *The International Encyclopedia of Communication Research Methods*, 1–11. <https://doi.org/10.1002/9781118901731.iecrm0011>

Anderson, L. (2006). Analytic Autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography*, 35(4), 373–395. Kasutatud 06.10.2023, https://www.academia.edu/11359489/Leon_Anderson_2006_Analytic_Autoethnography

Atkinson, P. (2009). Ethics and ethnography. *21st Century Society*, 4(1), 17 – 30. https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17450140802648439?casa_token=7NcHzmEk_PIAAAAA%3A3yyqzXuKF2JEjA4S1yc7Q9G1L1BOQHrFyNbopuEmr-gr7JQI_Z3ErLhbHOJmRfuMH2oCK1AuX5mvQg

Boellstroff, T., Nardi, B., Pearce, C. ja Taylor, T. (2012). *Ethnography and Virtual Worlds. A Handbook of Method*. New Jersey: Princeton University Press.

Calleja, C. (2014). Jack Mezirow's conceptualisation of adult transformative learning: A review. *Journal of Adult and Continuing Education*, 20(1), 117-136. <https://doi.org/10.7227/JACE.20.1.8>

Chang, H. (2008). *Autoethnography as method*. Walnut Creek, CA: Left Coast Press.

Chang, H., (2011). Autoethnography as Method for Spirituality Research in the Academy. H. Chang ja D. Boyd (toim), *Spirituality in higher education: autoethnographies* (lk 11–31). Walnut Creek, A: Left Coast Press.

Ciechanowska, D. (2015). The Importance of Autonomous Self-development of Adult Learners in the Theory of Transformative Learning by J. Mezirow. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika*, (10), 101-110. Kasutatud 22.04.2024, https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-2c8ddd77-ca8f-42e1-b97d-d5a1df913f3c/c/ZN_Ped_2015_10_Ciechanowska_Dorota.pdf

Cornish, F., Breton, N., Moreno-Tabarez, U., Delgado, J., Rua, M., de-Graft Aikins, A. ja Hodgetts, D. (2023). Participatory action research. *Nature Reviews Methods Primers*, 34(2023). <https://doi.org/10.1038/s43586-023-00214-1>

Denzin, N. K. ja Lincoln, Y. S. (2018). Introduction: The Discipline and Practice of Qualitative Research. N. K. Denzin ja Y. S. Lincoln (toim). *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (lk 1–27). Los Angeles, CA: SAGE.

Douglas, K. ja Carless, D. (2013). A History of Autoethnographic Inquiry. S. H. Jones, T. E. Adams, C. Ellis (toim), *Handbook of Autoethnography* (lk 84–107). New York: Routledge.

Edwards, J. (2021). Ethical Autoethnography: Is it Possible? *International Journal of Qualitative Methods* 20. <https://doi.org/10.1177/1609406921995306>

Ellis, C., Adams, T. E. ja Bochner, A. P. (2011). Autoethnography: An Overview. *Historical Social Research / Historische Sozialforschung*, 36(4 (138)), 273–290. Kasutatud 07.10.2023, <http://www.jstor.org/stable/23032294>

Farell, L., Bourgeois-Law, G., Regehr, G. ja Ajjawi, R. (2015). Autoethnography: Introducing 'I' into medical education research. *Medical Education*, 49(10), 974–982. <https://doi.org/10.1111/medu.12761>

Flick, U. (2011). *Introducing research methodology: A Beginner's Guide to Doing a Research Project*. Los Angeles, CA: SAGE.

Habermas, J. (1984). *The Theory of Communicative Action* vol. 1. Boston: Beacon Press.

Hammersley, M. ja Atkinson, P. (1983). *Ethnography. Principles in Practice*. London and New York: Routledge.

Li, H., Baucom, B. ja Panayiotis, G. (2020). Linking emotions to behaviors through deep transfer learning. *PeerJ Computer Science*, 6(246), 1–32. <https://doi.org/10.7717/PEERJ-CS.246>

Ioannidis, J. P. (2018). Meta-Research: Why research on research matters. *PLoS Biology*, 16(3), e2005468. <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.2005468>

Ioannidis, J. P., Fanelli, D., Dunne, D. D., ja Goodman, S. N. (2015). Meta-Research: Evaluation and Improvement of Research Methods and Practices. *PLoS Biology*, 13(10), e1002264. <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.1002264>

Jack Mezirow, Who Transformed the Field of Adult Learning, Dies at 91. (2014). *Columbia Ülikooli kodulehekülg*. Kasutatud 05.04.2024,

<https://www.tc.columbia.edu/articles/2014/october/jack-mezirow-who-transformed-the-field-of-adult-learning-d/>

John P.A Ioannidise Google Scholar'i profiil. (i.a). *Google Scholar*. Kasutatud 18.12.2023, https://scholar.google.com/citations?user=JiiMY_wAAAAJ&hl=en

Jõesalu, K. ja Siim, P. (2013). Keha, vaimu ja isiksuse osa teadmiste loomisel. *Sirp*, 31. oktoober. Kasutatud 29.09.2023, <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/keha-vaimu-ja-isiksuse-osa-teadmiste-loomisel>

Kemmis, S ja McTaggart, R. (2000). Participatory Action Research. N, Denzin ja Y, Lincoln (toim). *Handbook of Qualitative Research* (559–600). SAGE.

Kitchenham, A. (2008). The Evolution of John Mezirow's Transformative Learning Theory. *Journal of Transformative Education*. 6. 104-123.
<https://doi.org/10.1177/1541344608322678>

Kullo, K. (2016). *Tänavamuusiku praktikad ja suhted ümbritsevaga: motiivid, tähendused, keskkonnatunnetus*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, Etnoloogia osakond.

Lincoln, Y. S., Lynham, S. A., Guba, E. G. (2018) Paradigmatic Controversies, Contradictions, and Emerging Confluences, Revisited. N.K Denzin ja Y.S Lincoln (toim), *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (lk 108–150). Los Angeles, CA: SAGE.

Lundgren, H. ja Poell, R. F. (2016). On Critical Reflection: A Review of Mezirow's Theory and Its Operationalization. *Human Resource Development Review*, 15(1), 3–28. <https://doi.org/10.1177/1534484315622735>

Marechal, G. (2010). Autoethnography. A.J. Mills, G. Durepos ja E. Wiebe (toim), *Encyclopedia of Case Study Research* (lk 43–45). London: SAGE.

Méndez-López, M. (2013). Autoethnography as a research method: Advantages, limitations and criticisms. *Colombian Applied Linguistics Journal* 15(2), 279–287.
<https://doi.org/10.14483/udistrital.jour.calj.2013.2.a09>

Menets, M. (2019). *Ma ei suuda jätta prügikasti nii püha asja kui leib. Sissevaade Tartu prügisukeldujate maailma*. Magistritöö. Tartu Ülikool, Etnoloogia osakond.

Mezirow, J. (1991). *Transformative dimensions of adult learning*. San Francisco: Jossey-Bass.

Mezirow, J. (1997). Transformative learning: Theory to practice. *New directions for adult and continuing education*, 1997(74), 5-12. Kasutatud 05.04.2024,

<https://www.nottingham.ac.uk/~ntzel1/literature/elearning/mezirow.pdf>

Mezirow, J. (2003). Transformative Learning as Discourse. *Journal of Transformative Education*, 1(1), 58-63. Kasutatud 05.04.2024, [https://portals-](https://portals-assets.najah.edu/wesi/media/filer_public/6b/ac/6bacd6ed-bdac-4c93-8a1f-8a262b20c56e/transformative_learning_adult_education.pdf)

[assets.najah.edu/wesi/media/filer_public/6b/ac/6bacd6ed-bdac-4c93-8a1f-](https://portals-assets.najah.edu/wesi/media/filer_public/6b/ac/6bacd6ed-bdac-4c93-8a1f-8a262b20c56e/transformative_learning_adult_education.pdf)

[8a262b20c56e/transformative_learning_adult_education.pdf](https://portals-assets.najah.edu/wesi/media/filer_public/6b/ac/6bacd6ed-bdac-4c93-8a1f-8a262b20c56e/transformative_learning_adult_education.pdf)

Morse, J. (2018). Reframing rigor in qualitative inquiry. N.K Denzin ja Y.S Lincoln (toim), *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (lk 796–817). Los Angeles, CA: SAGE.

Muncey, T. (2010). *Creating Autoethnographies*. Los Angeles, CA: SAGE.

Niinepuu, J. (2022). Filosoofiadoktor Merle Varik: dementsusega inimeste tugigrupid pakuvad tuge ning mõistmist. *Tervist!*, 20. mai. Kasutatud 19.12.2023,

[https://nooruse.ee/tervist/filosoofiadoktor-merle-varikdementsusega-inimeste-tugigrupid-](https://nooruse.ee/tervist/filosoofiadoktor-merle-varikdementsusega-inimeste-tugigrupid-pakuvad-tuge-ning-moistmist/)

[pakuvad-tuge-ning-moistmist/](https://nooruse.ee/tervist/filosoofiadoktor-merle-varikdementsusega-inimeste-tugigrupid-pakuvad-tuge-ning-moistmist/)

Pae, A-K. (2022). *Markide kogumise ja organiseerimise tähendusloome*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, Etnoloogia osakond.

Paradigmad sotsiaalteadustes. (i.a). *Tartu Ülikooli teadustöö aluste e-kursus*. Kasutatud 10.04.2024, https://sisu.ut.ee/teadustoo_alused/paradigmad-sotsiaalteadustes

Pruulmann-Vengerfeldt, P., (2021). Autoetnograafia andmestunud ühiskonnas. A. Masso, K. Tiidenberg ja A. Siibak (toim), *Kuidas mõista andmestunud maailma?* (lk 739–762). Tallinn: TLÜ Kirjastus.

Ryan, G. (2018). Introduction to positivism, interpretivism and critical theory. *Nurse researcher*, 25(4), 14–20. <https://doi.org/10.7748/nr.2018.e1466>

Schwandt, T. ja Gates, E. (2018). Case Study Methodology. N, Denzin ja Y, Lincoln (toim). *Handbook of Qualitative Research* (lk 341–359). Los Angeles, CA: SAGE.

Somers-Willett, S. B. A. (2005). Slam Poetry and the Cultural Politics of Performing Identity. *The Journal of the Midwest Modern Language Association*, 38(1), 51–73.

<http://www.jstor.org/stable/30039299>

Spry, T. (2018). Autoethnography and the Other: Performative Embodiment and a Bid for Utopia. N.K Denzin ja Y.S Lincoln (toim), *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (lk 627–650). Los Angeles, CA: SAGE.

Strömpl, J. (2014). Etnograafiline uurimus. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 17.11.2023, <https://samm.ut.ee/etnograafiline-uurimus>

Tacchi, J. (2015). Ethnographic action research: media, information and communicative ecologies for development initiatives. H. Bradbury (toim), *The SAGE Handbook of Action Research* (lk 220–229). Los Angeles, CA: SAGE.

Tetnowski, A. J. ja Damico, S. J. (2014) Auto-Ethnography. C. Forsyth ja H. Copes (toim), *Encyclopedia of Social Deviance* (48–50). SAGE. Kasutatud 21.12.2013, https://www.researchgate.net/publication/273317476_Auto-ethnography

TIME ajakirja kodulehekülj. (2007). *TIME*. Kasutatud 25.12.2023, <https://content.time.com/time/specials/2007/completelist/0,29569,1595326,00.html>

Tuul, E. (2023). *Ashtanga-Vinyasa jooga praktika kogemuse uurimus traditsioonilisi õpetusi järgides*. Magistritöö. Tartu Ülikool, Usuteaduskond.

Vaarik, D. (2014). *Sõnumiseadja käsiraamat*. Tallinn: Printon.

Vaarik, D. (Saatejuht). (2019, 24. august). Friksionismist ehk miks probleemid on vajalikud [Audio taskuhääling]. *Ööülikool*. Kasutatud 30.12.2023, <https://arhiiv.err.ee/audio/vaata/raadio-oulikool-raadio-oulikool-daniel-vaarik-friksionismist-ehk-miks-probleemid-on-vajalikud>

Veelmaa, J. (2023). Luuletaja-luuletaja, kus on su lavasõu? *Sirp*, 28. aprill. Kasutatud 04.04.2024, <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/luuletaja-luuletaja-kus-on-su-lavasou/>

Vihalemm, T. (2014). Vaatlus. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 17.11.2023, <https://samm.ut.ee/vaatlus>

Weiskopf-Ball, E. (2012). *Eating up Tradition: An Autoethnographic Study of Evolving Traditional Food*. Magistritöö. Athabasca Ülikool, Integreeritud õppekava. Kasutatud 21.12.2023,

https://www.academia.edu/4506587/Eating_Up_Tradition_An_Autoethnographic_Study_of_a_Evolving_Traditional_Foods

LISAD

Lisa 1. Väljavõte metapäevikust

KOHT	Kodu
AEG	27.09.2023
HÄÄLESTATUS	Segaduses
TULEM	Mõtted protsessist
KULG	<p>Olen läbi töötanud esimesed materjalid autoetnograafia kohta. Tunded on kahetised - näen meetodi potentsiaali ning seejuures imestan, et seda pole rohkem just loometöö analüüsiks rakendatud, kuivõrd minu meelest pakub autoetnograafia siin rohkelt võimalusi. Iseasi kui palju teaduslikku huvi loomeprotsesside vastu üldse leidub. Võib olla on see meie mütoloogilise mõistuse tunnetuslik refleks, et loome peaks ratsionaalsusest puutumata jääma - midagi seletamatut maailma, kus kõik on molekulideni ära seletatud. Harilikult seostatakse ju edu loometöös ande, mitte süstemaatilise pingutusega, ehkki see on väärkujutelm. Autobiograafiaid on muidugi palju ja autori perspektiivist täidab ka memuaar enam-vähem sama eesmärgi, aga kui arvestada, et loometööst on tõepoolest raske leida süstemaatilisi analüüse, siis seda kummalisem, et autoetnograafiaga pole selle nurga alt rohkem tegeletud. Inimtüübid vist siiski ei kohaldu, kunstnikest teadlasi jääb puudu. Seda ei saa muidugi ei kunstnikele ega teadlastele süüks panna...</p> <p>Autoetnograafia suhtes tekitab kahetisi tundeid aga see, et meetodi avarad võimalused on bakalaureusetudengi vaatest kahe teraga mõõk - vähe konkreetseid ettekirjutusi ja pidepunkte. See paistab välja lugedes näiteks siiani avaldatud autoetnograafilisi üliõpilastöid, mis on väga eripalgelised. Olen kindel, et igauks, kes selle meetodiga tööle hakkab, leiab end samade tehniliste küsimuste ees: kas evokatiivne või analüütiline, kui narratiivne on piisavalt narratiivne, mida ma täpselt edasi pean andma jne. Ühesõnaga, kuidas on õige. Loodan enda jaoks selgust saada siis, kui olen raamistuse peatüki valmis kirjutanud, kuid hetkel on mind vist edasi aidanud püüdlik enesekindlus, millele viidatakse kirjanduses lausega "usalda protsessi".</p> <p>See meetod võib minu arvates osutada ebamugavaks sellisele tudengile, kes töötab nõ näpuga järke ajades, kelle jaoks on oluline, et kogu info on selgelt olemas ja üheselt arusaadav. Meetod eeldab, et autor tõlgendab ja formuleerib oma vajadused iseseisvalt valikuid tehes. Sellest ka mõningane üllatus, et loometöö fookusega on vähe üliõpilastöid. Kaldun arvama, et autoetnograafia ei paelugi struktuuri armastavat tudengit, vaid pakub ehk võimalust neile, kelle tööstiil on kaootilisemat laadi. Võib olla seepärast peakski autoetnograafiat populariseerima, et neid kaootiliselt töötavaid kunstnikest teadlasi püüda.</p>

Lisa 2. Tarslämmil loetud luuletused

1.

aitäh koolikiusajatele
kes te mu viielise tunnistuse eest
ikka nägu ees porri tõukasite
ja väänasite käsi
kui õigeid vastuseid ütlesin tunnis agarusega

meenutan teid hea sõnaga
sest kõige kiuste suureks kasvanuna
näen ka ise
tõusikutest erudiite
ja oma hingeõhku nautivaid intelligente

ja mõtlen et
kurat – õiget asja ajasite mehed!

2.

kassa teadsid et
tuumareaktor sisuliselt lihtsalt...keedab...vett!
ull asi reh – ma teen seda mitu korda päevas
väiksemal skaalal
aga vee täpselt sama kuumaks ajan
oma ühetoalises tuumajaamas

ja isiklikust kogemusest hüüan teile
et RADIATSIOON ON VALITSUSE MAHHINATSIOON
mille varjus nad tuuleparke müüvad meile!
nii et
wake up sheeple

3.

beibi

su mõttekategoriad on nii piiratud

ja vaated binaarsed on tihti

mu teekonda ei toeta su hinnangud

ja soov panna kõigele silti

ma ei õigusta ennast vaid SINU heaks

püüan AVARUST tuua ja mõistmist

näidata seda MAAILMA minu peas

et KÕRGEMALT tajuda võiksid

nagu kammooon

ära vaata mind kui meest

vaata mind kui KONTSEPTSIOONI

mille PEENEKOELISE loogika sees

ei ole ju kanooniline

et

väljassõpradegakaksõlutolekspäriseltainultkaksõlut

beibi

kas sa saad mulle 20 euri laenata?

4.

noh miuke sõda siis su lemmik praega on

ma sain hiljuti teada

et muuhulgas

käib meil ka kultuurisõda

ja ma mõtlesin et see_on_küll_he

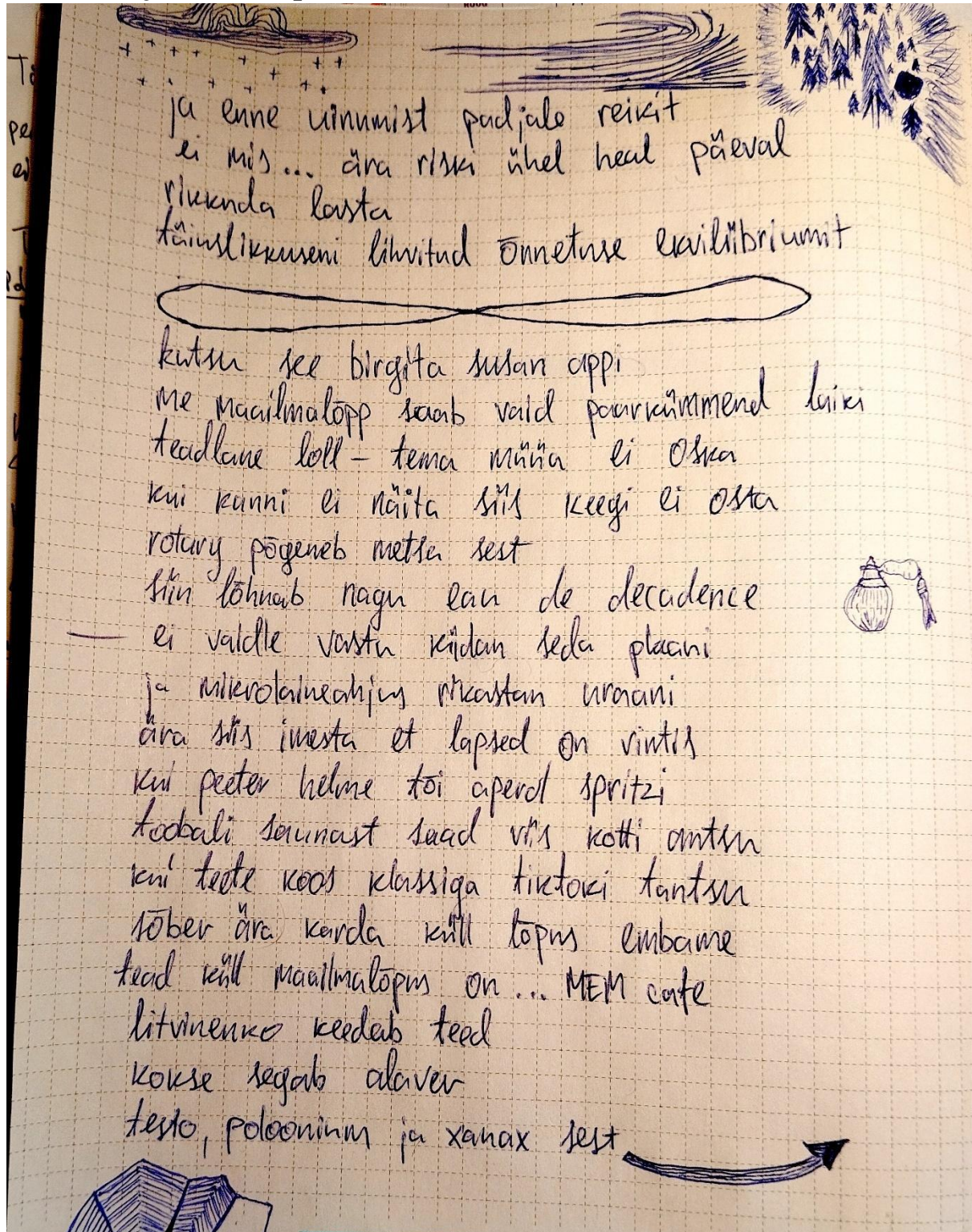
sest tartu on ju kultuuripealinn!

ja see on väikse rahva jaoks ikka suur asi

olla kasvõi aastaks

kultuurisõjapealik

Lisa 3. Väljavõte luulepäevikust 03.12.2023

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Mikk Siemer,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Enesest teistele – autoetnograafiline meetod üliõpilase ja loomeautori vaatest“, mille juhendajateks on Mari-Liis Tikerperi ja Kaspar Kruup, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Mikk Siemer

21.05.2024